

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Geografie a kartografie

Lenka Šustrová

**RUSKO JAKO VÝZNAMNÝ ZDROJOVÝ TRH CESTOVNÍHO
RUCHU PRAHY: VÝVOJ, PŘÍČINY A DŮSLEDKY**

**RUSSIA AS A MAJOR RESOURCE MARKET OF PRAGUE TOURISM:
DEVELOPMENT, CAUSES AND CONSEQUENCES**

Bakalářská práce

Praha 2015

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Veronika Dumbrovská

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracovala samostatně, a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce a její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze 29. 6. 2015

.....

Lenka Šustrová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala za pomoc s touto prací zejména mé školitelce Mgr. Veronice Dumbrovské. Mé poděkování patří rovněž respondentům, kteří mi poskytli doplňující informaci k tématu moji práce. V neposlední řadě děkuji pracovníkům Českého statistického úřadu, kteří byli nápomocní při shánění dat a také všem, kteří mě podpořili při zpracování této práce.

Abstrakt

Tato práce se zabývá příjezdy ruských turistů do Prahy. Od roku 1993 se počet jejich příjezdů do hlavního města zásadně zvýšil. Rusko se tak stalo druhým nejvýznamnějším zdrojovým trhem cestovního ruchu Prahy. Během tohoto období však ovlivnily poptávku ruských turistů po Praze různé události a faktory. Hlavním cílem této práce je zhodnotit vývoj návštěvnosti Prahy ruskými turisty a určit, jaké faktory a události návštěvnost ovlivnily. Kromě dopadů vízového režimu byly zhodnoceny také ekonomické, bezpečnostní a realizační faktory. Použity byly zejména sekundární statistická data ve spojení s diskuzí literatury a komparací výzkumů. Součástí práce byl rovněž kvalitativní výzkum v podobě polostrukturovaných rozhovorů.

Klíčová slova: cestovní ruch, ruští turisté, Praha, motivace, faktory, vízum

Abstract

This thesis deals with arrivals of Russian tourists to Prague. Since 1993 the numbers of their arrivals to the capital rise significantly. Russia became the second most important source market of Prague tourism. During this period demand of Russian tourists was influenced by some events and factors. The main goal of this study is to evaluate development of attendance Russian tourist in Prague and determine which factors and events influence it. In study there were evaluated in addition to impact of visa regime also economic, safety and implementation factors. There were used secondary statistical data in connection with discussion of literature and comparing of research. Part of this work was also qualitative research in form of semi-structured interviews.

Key words: tourism, Russian tourists, Prague, motivation, factors, visa

Obsah

SEZNAM ZKRATEK	6
SEZNAM TABULEK	7
SEZNAM GRAFŮ	7
SEZNAM OBRÁZKŮ	7
SEZNAM PŘÍLOH.....	7
1 ÚVOD	8
2 TEORETICKÉ ZARÁMOVÁNÍ.....	10
2.1 VĚDNÍ OBOR CESTOVNÍ RUCH.....	10
2.2 SYSTÉMOVÝ PŘÍSTUP KE STUDIU CESTOVNÍHO RUCHU.....	12
2.3 TRH CESTOVNÍHO RUCHU A JEHO FAKTORY	13
2.4 MOTIVACE A CHOVÁNÍ V CESTOVNÍM RUCHU	16
2.5 DESTINACE A MĚSTSKÝ CESTOVNÍ RUCH.....	17
2.6 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK A CÍLŮ PRÁCE	19
3 METODIKA.....	21
3.1 ZÁKLADNÍ POJMY MEZINÁRODNÍHO CESTOVNÍHO RUCHU	21
3.2 STATISTIKY A VÝZKUMY V CESTOVNÍM RUCHU	22
3.3 ZPRACOVÁNÍ DAT A DALŠÍCH ZDROJŮ.....	24
3.4 KVALITATIVNÍ VÝZKUM	25
4 RUSKO JAKO VÝZNAMNÝ ZDROJOVÝ TRH CESTOVNÍHO RUCHU PRAHY	27
4.1 MOTIVACE K NÁVŠTĚVĚ PRAHY	29
4.2 PROFIL RUSKÉHO TURISTY V PRAZE	30
4.3 VÝVOJ POČTU RUSKÝCH TURISTŮ V PRAZE	33
5 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ PŘÍJEZDY RUSKÝCH TURISTŮ DO PRAHY	39
5.1 POLITICKÉ FAKTORY	39
5.2 BEZPEČNOSTNÍ FAKTORY.....	43
5.3 EKONOMICKÉ FAKTORY.....	44
5.4 REALIZAČNÍ FAKTORY	48
6 ZÁVĚR.....	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	55
ZDROJE STATISTICKÝCH DAT A VÝZKUMŮ.....	58

Seznam zkratek

CK – cestovní kancelář

CzechTourism - Česká centrála cestovního ruchu

ČNB – Česká národní banka

ČSA – České aerolinie

ČSÚ – Český statistický úřad

EU – Evropská Unie

EUROSTAT - Statistický úřad Evropské Unie

HDP – hrubý domácí produkt

HUZ – hromadné ubytovací zařízení

LVH – Letiště Václava Havla

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky

NUTS III – územní jednotka podle klasifikace EUROSTATU, v Česku kraj

RUB – ruský rubl

TCL - travel career-ladder

UNWTO – Světová organizace turismu

USD – americký dolar

Seznam tabulek

Tab. 1: Seznam respondentů	26
Tab. 2: Návod k rozhovoru	26
Tab. 3: Mezinárodní turistické výjezdy ruských turistů do evropských a ostatních států v roce 2014 a 2013	28
Tab. 4: Vývoj počtu ruských hostů a celkového počtu zahraničních hostů v HUZ Prahy v letech 1993 až 2015.....	35
Tab. 5: Ztráty z poklesu návštěvnosti Česka ruskými turisty z důvodu zavedení vízové povinnosti v letech 2000 až 2003.....	41
Tab. 6: Změna v počtu hostů v HUZ Prahy z deseti nejvýznamnějších zdrojových zemí mezi roky 2008 a 2009.....	46
Tab. 7: Porovnání dopravních spojení mezi Moskvou a Prahou v roce 2015	49
Tab. 8: Počet odbavených osob na LVH do destinací Rusko a Moskva v letech 2010 až 2014	50

Seznam grafů

Graf 1: Návštěvnost HUZ Prahy zahraničními a ruskými hosty v jednotlivých měsících roku 2013.....	32
Graf 2: Vývoj počtu ruských hostů v HUZ Prahy v letech 1994 až 2014 a příčiny změn.....	37
Graf 3: Vývoj ruského HDP v letech 1993 až 2014.....	45
Graf 4: Národnostní struktura nárůstu zahraničních hostů v HUZ Prahy v roce 2014	47

Seznam obrázků

Obr. 1: Model systému cestovního ruchu podle Leopera.....	13
Obr. 2: Komponenty trhu cestovního ruchu	13
Obr. 3: Selektivní, lokalizační a realizační předpoklady cestovního ruchu	15
Obr. 4: Ekonomické, sociální a environmentální dopady cestovního ruchu na udržitelný rozvoj destinace	18
Obr. 5: Hlavní výjezdové regiony Ruska	27
Obr. 6: Hlavní turistické proudy do Prahy v roce 2014	34
Obr. 7: Členské státy EU a schengenský prostor	40

Seznam příloh

Příloha 1: Nabídka zájezdů do Prahy ruských CK v roce 2015	
--	--

1 Úvod

Mezinárodní cestovní ruch se v důsledku rozvoje od 90. let 20. století zařadil mezi nejvýkonnější světová odvětví (Štěpánek, Kopačka, Šíp 2001). V Česku se mezinárodní cestovní ruch koncentruje převážně do hlavního města Prahy. Pro ekonomiku Prahy jsou příjezdy zahraničních turistů klíčové. Od roku 1989, kdy se Praha postupně otevřela všem zahraničním turistům, jsou trvale nejpočetnější skupinou zahraničních turistů Němci. V roce 2011 se na druhé místo v počtu hostů v hromadných ubytovacích zařízeních zařadilo Rusko. Ruští turisté jsou pro Prahu významní nejen díky vysokým počtům příjezdů, ale také protože vykazují nadprůměrné délky pobytů a vysoké výdaje. Zkoumání nejdůležitějších zdrojových trhů cestovního ruchu Prahy je přínosné pro potřeby řízení cestovního ruchu destinace a rovněž pro hodnocení dopadů narušujících udržitelný rozvoj destinace.

Téma předkládané práce bylo zvoleno především z důvodu nedávných událostí, kdy se v důsledku zhoršení ekonomické situace v Rusku značně omezil počet výjezdů ruských turistů, jenž postihl rovněž Prahu. Snížení počtu ruských turistů také znovu otevřelo často diskutované téma vízové povinnosti a jejího zrušení. Cílem této práce je zhodnotit vývoj návštěvnosti Prahy ruskými turisty od roku 1993 a určit faktory, které byly příčinou změn v jejich poptávce po Praze. Byly stanoveny výzkumné otázky a další cíle, které by tato práce měla naplnit (viz kap. 2.6). Výzkum byl založen na kombinaci kvantitativních a kvalitativních metod. Použita byla především sekundární data, zejména statistická a z již provedených výzkumů, která byla doplněna o poznatky z vlastního šetření v podobě polostrukturovaných rozhovorů.

V úvodu jsou zmíněny souvislosti zkoumané problematiky a důvod pro výběr tohoto tématu. Teoretické zarámování v další kapitole obsahuje diskuzi přístupů ke studiu cestovního ruchu obecně a dalších konkrétních konceptů, které jsou přínosné pro tuto práci. Ve třetí kapitole jsou popsány metody práce. V kapitole jsou zmíněny použitá statistická data a změny v metodice jejich získávání, prováděné výzkumy v cestovním ruchu a také metodika vlastního výzkumu. Uvedeny jsou rovněž způsoby zpracování dat a dalších zdrojů. Následující dvě kapitoly se zabývají ruským zdrojovým trhem cestovního ruchu Prahy a jeho faktory. První z těchto kapitol, kapitola čtvrtá, předkládá obecné informace o výjezdovém cestovním ruchu Ruska. Dále se zabývá charakteristikou ruských turistů v Praze a analyzuje, jaké příčiny ovlivnily vývoj návštěvnosti Prahy ruskými turisty. V páté kapitole byly na základě předchozích zjištění vybrány nejvýznamnější faktory, které jsou podrobněji diskutovány. V závěru jsou

zodpovězeny výzkumné otázky a předloženy získané poznatky. Tato kapitola rovněž hodnotí přínosy práce a možnosti dalších výzkumů.

2 Teoretické zarámování

2.1 Vědní obor cestovní ruch

„Cestovní ruch je významný společensko-ekonomický fenomén jak z pohledu jednotlivce, tak i společnosti“ (Hesková a kol. 2006, s. 9). Setkáváme se s různými definicemi cestovního ruchu. V české literatuře je často používaná definice Zelenky a Páskové (2012, s. 83) „cestovní ruch je komplexní společenský jev, zahrnující aktivity osob cestujících mimo jejich obvyklé prostředí nebo pobývajících v těchto místech ne déle než jeden rok za účelem zábavy, rekreace, vzdělávání, pracovní či jiným účelem“. Oficiální definice Světové organizace cestovního ruchu (dále jen UNWTO) uvádí, že „cestovní ruch zahrnuje aktivity osob cestujících a pobývajících v místech mimo jejich obvyklé prostředí po dobu kratší než jeden nepřetržitý rok, za účelem trávení volného času, služebních cest apod.“ (UNWTO 1994, s. 5). Uskutečnění cesty může být „z jakéhokoli hlavního důvodu (obchod, potěšení nebo jiný osobní důvod), než být zaměstnán místní entitou v zemi nebo místě návštěvy“ (UNWTO 2008, cit. v Dumbrovská 2012, s. 16).

Vznik cestovního ruchu v jeho moderní podobě je datován na přelom devatenáctého a dvacátého století. Největší rozmach zaznamenal po druhé světové válce, hlavně vlivem modernizace technologií a ekonomickým rozvojem společnosti (Galvasová a kol. 2008). O vývoji cestovního ruchu se zmiňuje i Urry (2002, s. 136), podle něhož je „masový cestovní ruch charakteristickým rysem moderní společnosti.“ Důležitou podmínkou vzniku moderního masového cestovního ruchu je dlouhodobé relativně stabilní mírové období. (Štěpánek, Kopačka, Šíp 2001).

Odborná literatura nabízí různé typologie cestovního ruchu, tedy různé členění jevů a vztahů spojených s cestováním osob. Nejčastěji se setkáváme s rozdělením na druhy, formy, případně i typy. Vzhledem k tomu, že cestovní ruch je velice dynamický a stále se vyvíjí, definovat jednu konkrétní typologii je problematické (Gavlasová a kol. 2008). Formy cestovního ruchu vycházejí nejčastěji z motivace návštěvníků k uskutečnění cesty. Příkladem formy je rekreační, kulturní, či kongresový cestovní ruch a v neposlední řadě taky velmi oblíbený wellness turismus (Zelenka a Pásková 2012). Rozdělení druhů cestovního ruchu zohledňuje „jevový průběh cestovního ruchu a způsob jeho realizace v závislosti na geografických, ekonomických, společenských a jiných podmínkách, jakož i jeho účinky“ (Vystoupil a Šauer 2011,

s. 104). Druhy jsou dále klasifikovány například podle délky trvání, organizovanosti či převažujícímu prostředí pobytu (Vystoupil a Šauer 2011).

Cestovní ruch je objektem zájmu různých vědních disciplín. Z ekonomického hlediska je zkoumán jako důležitá součást národních ekonomik států. Poskytování a zprostředkování služeb v oblasti cestovního ruchu vytváří prostředí trhu cestovního ruchu (Štěpánek, Kopačka, Šíp 2001). Podle Palatkové a Zichové (2014, s. 37) je tento trh „více než jiná odvětví trhem značně rozkolísaným v důsledku působení faktorů jak z oblasti ekonomické, politicko-bezpečnostní, technicko-technologické, sociálně-demografické a ekologické“ (viz kap. 2.3). Ekonomika cestovního ruchu dále monitoruje toky financí a pracovní příležitosti v cestovním ruchu (Štěpánek, Kopačka, Šíp 2001). Za účelem sledování makroekonomických ukazatelů zřídila UNWTO Satelitní účet cestovního ruchu.

Neméně významným přístupem ke studiu cestovního ruchu je i geografie cestovního ruchu. Formování geografie cestovního ruchu začalo na počátku dvacátého století. Zásadní rozvoj však přišel až s rostoucím významem cestovního ruchu jako takového (Vystoupil a Šauer 2011). Setkáváme se s definicí geografie cestovního ruchu (Hesková a kol. 2006, s. 11) jako s přístupem, který „zkoumá teritoriální aspekty interakcí mezi cestovním ruchem a krajinou s cílem určit zákonitosti jejich vývoje.“ Geografie přináší do studia cestovního ruchu nové možnosti. „Geografie dokáže zkoumat vývoj prostorových společenských jevů a vazeb, což není předmětem studia ostatních společenských věd“ (Štěpánek, Kopačka, Šíp 2001, s. 12). Mezi hlavní okruhy studií geografie cestovního ruchu řadíme např. analýzu a hodnocení základních faktorů a podmínek rozvoje turismu, geografické analýzy hlavních typů turismu, geografické aspekty mezinárodního turismu a také udržitelný rozvoj v cestovním ruchu (Hamarneh 2012).

Hesková a kol. (2006) předkládají další disciplíny zabývající se cestovním ruchem. Sociologie cestovního ruchu se zabývá sociálním chováním návštěvníků a interakcí sociálních skupin. Motivaci návštěvníků a jejich psychiku zkoumá psychologie cestovního ruchu. Motivace je spolu s poptávkou hlavní podstatou existence cestovního ruchu (viz kap. 2.4). O významu motivace hovoří i Wahab (1975 cit. v Pearce 2005, s. 50), podle nějž je „oblast cestovní motivace stěžejní ve studiích cestovního ruchu a také představuje základ jeho rozvoje.“

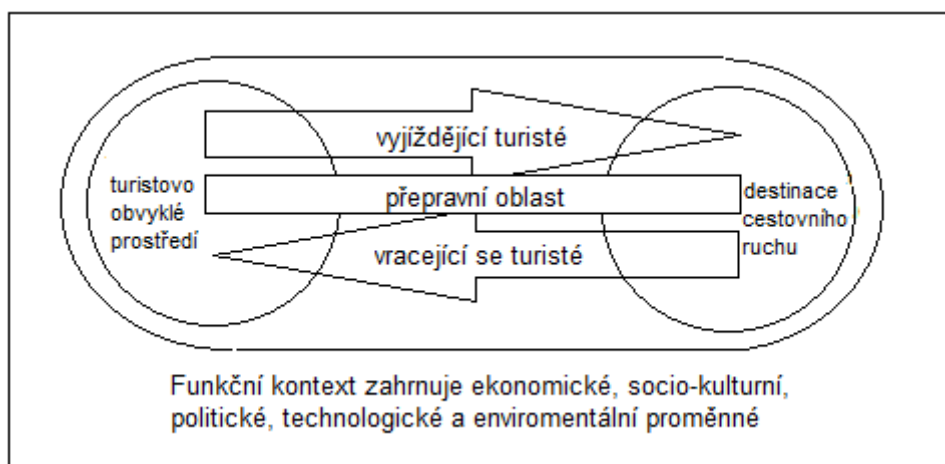
2.2 Systémový přístup ke studiu cestovního ruchu

„Každá věda má své vlastní vzory (paradigma, modely a principy), které slouží jako základ pro další vědce“ (Netto 2009, s. 46). Jedním z hlavních východisek cestovního ruchu je systémový přístup. Tento přístup nejlépe vystihuje dynamiku cestovního ruchu a je uznávaným mezi vědci. Mezi tvůrce tohoto konceptu v cestovním ruchu patří v první řadě Cuervo (1967, cit v Netto 2009), který aplikoval tento koncept jako první. Další vědci, kteří tento koncept použili, jsou například Wahab (1977, cit. v Netto 2009) nebo Leiper (1979, cit. v Netto 2009).

„Obecně je systém chápán jako množina vzájemně spjatých prvků, která vytváří určitý celek“ (Štěpánek, Kopačka, Šíp 2001, s. 14). Autoři ve svých teoriích popisují vazby mezi různými prvky cestovního ruchu. Například Cuervo (1967, cit. v Netto 2009) ve své teorii označil za prvky systému nabízené služby turistům (doprava, pohostinství a ubytování, cestovní kanceláře, turistické průvodce, restaurace, obchody se suvenýry atd.). Systém, který Cuervo (1967, cit v Netto 2009) popisuje, se podobá trhu cestovního ruchu, který je především systémem služeb. Wahalova teorie (1967, cit. v Netto 2009) na systém cestovního ruchu pohlíží spíše z filozofického hlediska. Podle něj se systém skládá z lidského života, prostoru a času. Lidská bytost je původcem vzniku cestovního ruchu, prostor a čas je nezbytný pro jeho uskutečnění. Jedná se o příliš obecný model, zmíněné elementy jsou podstatou i jiných jevů, nejenom cestovního ruchu.

Naopak specifický je pro cestovní ruch Leiperův model (Leiper 1990, cit. v Mason 2003). Tento model systému cestovního ruchu (viz obr. 1) zjednodušeně popisuje prostorový vztah mezi zdrojovou a cílovou destinací (Mason 2003). Součástí modelu jsou dva elementy, místo, kde turista žije a destinace cestovního ruchu. Mezi těmito dvěma místy jsou přepravováni turisté. Celý tento systém je ovlivňován ekonomickými, sociokulturními, politickými a dalšími faktory (Leiper 1990, cit. v Mason 2003). Právě změny pohybu turistů do destinace a faktory, které proudění turistů ovlivňují, jsou hlavním předmětem této práce (viz kap. 5).

Obr. 1: Model systému cestovního ruchu podle Leipera

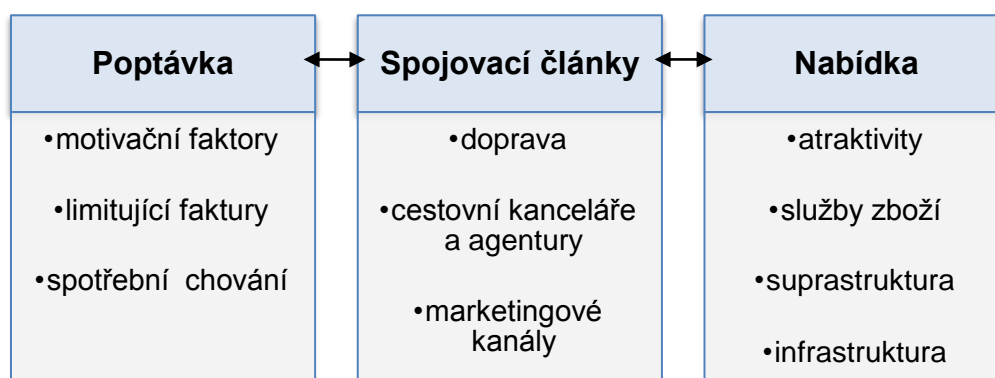

Zdroj: upraveno podle Leiper 1990 cit. v Mason 2003

2.3 Trh cestovního ruchu a jeho faktory

Trh cestovního ruchu je rovněž systém vzájemně provázaných prvků (viz obr. 2). V první řadě se musí vytvořit poptávka po cestovním ruchu. Turistická poptávka vzniká na základě rozhodnutí turistů, která vyplývají převážně z jejich motivace (viz kap. 2.4). Na druhé straně je nabídka, která je podmíněna atraktivitami a službami, které daná destinace nabízí (Palatková a Zichová 2014).

Obr. 2: Komponenty trhu cestovního ruchu

Zdroj: upraveno podle Palatková, Zichová 2014

Infrastruktura cestovního ruchu je „souhrn organizačně-technických předpokladů pro uspokojování potřeb účastníků [cestovního ruchu] v dané destinaci (doprava,

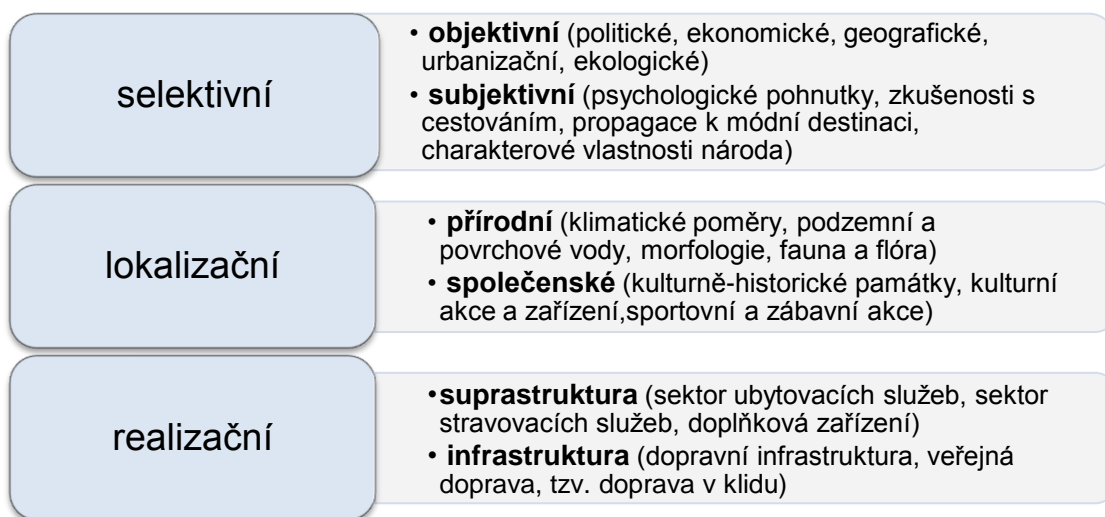
komunikace, zásobování elektřinou, pitnou vodou, kanalizace, maloobchodní síť, banky, směnárny, kulturní zařízení, zábavní zařízení, sportovní zařízení atd.)“ (Zelenka a Pásková 2012, s. 120). Část infrastruktury určená především pro turisty je nazývána suprastrukturou cestovního ruchu, jedná se např. o ubytovací, stravovací a dopravní služby (Zelenka a Pásková 2012). Z poptávky a nabídky vycházejí cestovní kanceláře (dále jen CK), jejichž cílem je nabízet nejvíce poptávané destinace. Stejně tak i dopravní spoje (viz kap. 5.4) jsou organizovány na základě poptávky a nabídky.

Praktická část této práce (viz kap. 5) se zabývá právě faktory, které ovlivňují jeden z nejvýznamnějších zdrojových trhů cestovního ruchu Prahy. Faktory působící na trh cestovního ruchu je možné rozdělit do několika skupin. Dělení podle Palatkové a Zichové (2014) je téměř shodné s faktory, které v kontextu obecných selektivních turistických předpokladů zmiňuje Hamarneh (2012). První z nich jsou *faktory politické* (viz kap. 5.1) a *bezpečnostní* (viz kap. 5.2), které jsou při současných hrozbách terorismu zásadní. „Mezi základní politické faktory stimulující rozvoj turismu patří obecně mírové uspořádání světa bez válečných konfliktů jakéhokoliv rozměru, ve vztahu k jednotlivým zemím pak jejich vnitropolitická situace a charakter politického systému“ (Hamarneh 2012, s. 9). Významné jsou bezesporu i *faktory ekonomické* (viz kap. 5.3). Palatková a Zichová (2014) označují za nejdůležitější ekonomický faktor ekonomický růst, který je pozorován na hrubém domácím produktu (dále jen HDP) jednotlivých států nebo oblastí (viz kap. 5.3). Svou roli může hrát i rozdílná ekonomická úroveň zdrojové a cílové země. Také *faktory demografického charakteru* mají vliv na trh cestovního ruchu. Ten je ovlivňován například nárůstem populace. Viditelný vliv měl nárůst populace v poválečném období druhé poloviny 20. století. Obecně více cestovat chtějí osoby s vyšším vzděláním, a ve věkovém rozmezí 15 – 39 let (Hamarneh 2012). Doprava, jako spojovací článek poptávky a nabídky, patří spolu s informačními technologiemi mezi *faktory technicko-technologické*. Nezbytné je vyzdvihnout především rozvoj letecké dopravy zaznamenaný v posledních letech. A to zejména v podobě nízkonákladových leteckých dopravců a zavedení nových přímých leteckých spojení (viz kap. 5.4). Vliv dopravy na cestovní ruch byl pozorován již v minulosti, například rozvoj železniční dopravy na počátku 19. století nebo rozmach motorové silniční dopravy v 80. letech 19. století (Ryglová, Burian, Vajčnerová 2011). Z informačně-komunikačních technologií se nejvíce projevil rozvoj internetu a později pak vylepšení mobilních komunikačních prostředků (Palatková a Zichová 2014). Často diskutovaným tématem jsou i *ekologické faktory* a to zejména v souvislosti s negativními dopady na fyzické prostředí a snahou o udržitelný rozvoj cestovního

ruchu. Velmi negativní projevy vyvolává masový cestovní ruch. Jedná se například o znečištění prostředí, devastace přírodních a kulturních památek nebo problémy s odstraňováním odpadů (Hamernah 2012).

Hamernah (2012) ve své knize použila rozdělení předpokladů na selektivní, realizační a lokalizační (viz obr. 3). V tomto dělení kombinuje již zmíněné komponenty a faktory trhu cestovního ruchu. Podle Hamernah (2012) je studium předpokladů cestovního ruchu klíčové pro geografii cestovního ruchu. Selektivní předpoklady vyjadřují schopnost států nebo oblastí podílet se na cestovním ruchu, ať už aktivně (příjezdový cestovní ruch) nebo pasivně (výjezdový cestovní ruch). Selektivní předpoklady se dělí na objektivní a subjektivní. Objektivní byly již popsány. Jsou to ty, které jedinec může jen těžko ovlivnit, vyplývají z mírového uspořádání světa, ekonomických vyspělostí států nebo technologického rozvoje. Naopak subjektivní předpoklady vycházejí z chování jedinců, jejich motivací apod. (viz kap. 2.4). Mezi realizační předpoklady patří suprastruktura a infrastruktura, ty „zabezpečují realizaci turismu v jednotlivých lokalitách a vytváří podmínky pro funkční využití lokalizačních předpokladů“ (Hamernah 2012, s. 18). Lokalizační předpoklady vycházejí z přírodních možností a společensko-kulturních podmínek a atraktivit (Hamernah 2012).

Obr. 3: Selektivní, lokalizační a realizační předpoklady cestovního ruchu

Zdroj: upraveno podle Hamernah 2012

Pozn.: tzv. doprava v klidu – parkovací plochy a odpočívadla

2.4 Motivace a chování v cestovním ruchu

Lidé jsou pod vlivem různými faktorů, podle nichž se chovají a rozhodují. Při studiu chování turistů musíme zohlednit jejich kulturu, osobnost, demografické ukazatele, hodnoty a zkušenosti (Pearce 2005). Na začátku rozhodovací procesu jedince v cestovním ruchu je jeho motivace (viz kap. 4.1). Existuje mnoho různých teorií a modelů, které zkoumají motivace a důvody pro cestování a návštěvy konkrétních destinací (Palatková 2014). Motivace je podle Mountinho (1987, cit v Hall a Page 1999, s. 52) „potřeba nebo stav, který pobízí jedince směrem k určitým typům činností, které by s největší pravděpodobností měly přinést uspokojení.“ Podle Valentové (2008) byly první motivace k uskutečnění cesty motivace náboženské a obchodní.

Jednou z hlavních idejí vysvětlující motivace turistů je *koncept push a pull faktorů*. Pull faktory jsou ty, které přitahují potenciálního turistu do určité destinace. Označovány jsou také jako vnější. Jako pull faktory slouží různé atraktivity a služby, které destinace nabízí. Push faktory jsou vnitřní, ovlivňují totiž rozhodování jedince při výběru destinace. Souvisí s potřebou jedince dostat se pryč ze svého běžného prostředí (Heitmann 2011). Na základě tohoto konceptu vznikl *model escape-seeking*, jehož autory jsou Mannel a Iso-Ahola (1987, cit. v Pearce 2005). Tento model se skládá z dvou navzájem se nevylučujících komponentů – útěk a hledání. Oba tyto komponenty mají podobu osobní a mezilidskou. Na jedné straně je útěk, čímž je myšlena touha jedince vymanit se ze svého běžného stereotypního života a od lidí, s kterými se stále stýká (push faktor). Druhou motivační silou je hledání možností rekreace a využití volného času, což lze přirovnat k pull faktorům. Z osobního hlediska chce člověk tímto hledáním dosáhnout odpočinku, poznat nové kultury a vylepšit svou osobnost (Pearce 1987).

Z důvodu širokého rozsahu lidských potřeb a jejich složitosti jsou výzkumy turistických motivací velice obtížné (Pearce 2005). Další teorie, která se zabývá motivací turistů je *travel career-ladder* (dále jen TCL), vypracovaný Pearcem (1989, 1993, cit. v Pearce 2005). TCL předkládá souvislost mezi motivačním rámcem, životním cyklem a mírou předchozích zkušeností. Jedná se o model, který se zabývá individuální motivací jedinců k cestování a dělí ji do pěti různých stupňů potřeb (potřeba relaxace, jistoty a bezpečí, vztahu, sebeúcty a seberozvíjení a sebenaplnění). Přičemž se částečně inspiruje Maslowovou pyramidou potřeb (Maslow 1954, cit. v Hall a Page 1999). Předpokládá se, že turisté nemají pouze jeden stupeň potřeb, avšak jeden bývá dominantní. Žebříček potřeb v cestovním ruchu je ovlivněn

předchozími zkušenostmi, příjmy, rodinným zázemím nebo životním stylem (Pearce 2005).

Valentová (2008) zmiňuje vazbu mezi národností a s ní spojenou kulturou a motivacemi k cestování. „Významné kulturní rozdíly byly identifikovány mezi odlišnými národnostmi turistů v jejich hodnotách, pravidlech chování, víře, normách a komunikačních zvyklostech“ (Reisinger a Turner 2003, s. 49). Je tedy možné sledovat určité znaky chování turistů podle jejich národnosti.

2.5 Destinace a městský cestovní ruch

Zelenka a Pásková (2012, s. 105) definují „destinaci cestovního ruchu jako cílovou oblast v daném regionu, se specifickou nabídkou atraktivit cestovního ruchu a infrastruktury cestovního ruchu“. V mezinárodním cestovním ruchu může být za destinaci označována celá navštívená země či region (Zelenka a Pásková 2011). Každá destinace má určitý lokalizační potencionál, který je předurčen přírodními (klíma, reliéf, vodní plochy a toky,...) a společenskými (historické stavby, muzea, galerie,...) atraktivitami (obr. 3). „Lokalizační předpoklady [cestovního ruchu] rozhodují o funkčním využití konkrétní oblasti [cestovním ruchem]“ (Hamernah 2012, s. 14). Mason (2003) upozorňuje na to, že důsledkem interakce turistů s místním životním prostředím, ekonomikou, kulturou a společností, jsou viditelné dopady na destinaci cestovního ruchu (viz obr. 4).

Prvotní potencionál, a na druhou stranu negativní dopady turismu na prostředí destinace mají vliv na vývoj destinace. Na základě velkého množství teorií byly vytvořeny obecné modely životního cyklu destinace. Pásková (2012, s. 19) tvrdí, že „pomocí modelu lze popisovat fluktuace v počtu návštěvníků a změny v segmentační struktuře, resp. v provozovaných formách cestovního ruchu, motivací k návštěvě.“ Autorem konceptu životního cyklu destinace je Butler (2006). Jeho model ukazuje proměnu počtu turistů v čase. Nejprve je oblast navštěvována velmi malým počtem lidí, díky šíření informací a s rostoucí popularitou začíná růst i počet turistů. Když destinace dosáhne své únosné kapacity, začne počet turistů stagnovat. Další vývoj může mít různý charakter (více o konceptu viz Butler 2006).

Velmi specifické jsou městské destinace cestovního ruchu. „Městské prostředí patří po mnoho let mezi nejvýznamnější turistické destinace“ (Hayllar, Griffin, Edwards 2008,

s. 6). Účastníci městského cestovního ruchu jsou motivováni návštěvou měst, která nabízí mnoho atraktivních míst a služeb (Zelenka a Pásková 2012). Pokud hovoříme pouze o městském cestovním ruchu, jedná se o druh rozlišený na základě převažujícího prostředí pobytu. Ten se však prolíná s různými formami cestovního ruchu, jako například kulturní nebo kongresový cestovní ruch (Rygllová, Burian, Vajčnerová 2011). Jeden z prvních vědců, který se začal městskou turistickou destinací zabývat podrobněji, byl Ashwort (1989).

Města jsou v porovnání s jinými destinacemi více rozvinutá. Nabízejí velké množství služeb pro všechny věkové kategorie. Starší turisté většinou cestují do měst jako do kulturních a historických center, mladší pak kvůli zábavě, nočnímu životu nebo sportovním akcím. Ke studiu městského cestovního ruchu se tradičně přistupuje z hlediska geografického především kvůli územnímu plánování (Hayllar, Griffin, Edwards 2008). Městské destinace jsou stejně jako jiné destinace cestovního ruchu ohroženy tím, že se dostanou do fáze životního cyklu, kdy je přesažena hranice nadměrného využívání. „V kulturních destinacích neovladatelně roste počet turistů a to má negativní následky na město jako místo k životu a práci“ (Russo 2006, s. 139).

Obr. 4: Ekonomické, sociální a environmentální dopady cestovního ruchu na udržitelný rozvoj destinace

Zdroj: upraveno podle Šimková 2004

S nadměrným využíváním destinace je spojená otázka udržitelného rozvoje destinace a cestovního ruchu v ní. Udržitelný rozvoj „zajišťuje potřeby současnosti, aniž by omezoval možnosti uspokojit potřeby budoucích generací naplňovat jejich vlastní potřeby“ (MMR 2007, s. 10). Cestovní ruch je nositelem nejen přínosů ale i rizik pro udržitelný rozvoj destinace. Ty se mohou projevit ve sféře ekonomické, sociální nebo environmentální (viz obr. 4).

2.6 Stanovení výzkumných otázek a cílů práce

Mezi Prahou a Ruskem proudí turisté a vytváří systém, ve kterém Praha představuje turistickou destinaci, Rusko pak zdrojovou zemi. V první řadě jsou turisté z nějakého důvodu motivováni k uskutečnění cesty, díky čemuž vzniká tento systém. Praha jako turistická destinace nabízí atraktivity, které turisty přitahují. Díky určitým spojovacím článkům je systém funkční a do cílové destinace proudí turisté. Systém je však pod vlivem mnoha vnějších faktorů, které se projevují na poptávce turistů po cílové destinaci. Příjezdy do cílové destinace pak mají určité dopady, jak pozitivní tak negativní.

Na základě poznatků z odborné literatury k danému tématu byly určeny cíle a výzkumné otázky práce.

Hlavním cílem této práce je zhodnotit vývoj návštěvnosti Prahy ruskými turisty od roku 1993 a určit faktory, které byly příčinou změn v jejich poptávce po Praze.

Další dílčí cíle jsou následující:

- a) Porovnat počty ruských turistů v Praze v jednotlivých letech od roku 1993 a určit, co bylo příčinou změn, popř. jaké byly důsledky změn.
- b) Určit motivace ruských turistů k návštěvě Prahy a charakterizovat jejich chování v cestovním ruchu.
- c) Zhodnotit dopady zavedení vízového režimu pro Rusko na cestovní ruch Prahy.
- d) Zhodnotit význam ruských turistů pro Prahu spolu s otázkou závislosti Prahy na konkrétním zdrojovém trhu cestovního ruchu (v souvislosti s dopady ekonomické krize v Rusku v roce 2014).

Na základě uvedených cílů práce byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

1. Trh cestovního ruchu je ovlivňován různými faktory, které ovlivňují poptávku turistů po dané destinaci. **Jaké faktory ovlivnily návštěvnost Prahy ruskými turisty a jak?**
2. Prvotním impulzem pro vznik cestovního ruchu jsou psychologické pohnutky a motivace turistů. **Jaké jsou hlavní motivace Rusů pro návštěvu Prahy a co je pro jejich cesty charakteristické?**
3. V roce 2000 byla zavedena vízová povinnost pro vstup ruských občanů do Česka. **Jak se zavedení vízové povinnosti pro Rusy projevilo v oblasti cestovního ruchu?** V roce 2007, kdy se Česko zavázalo ke spolupráci v rámci schengenského prostoru, bylo původní vízum nahrazeno společným schengenským vízem. **Jaké změny a nové možnosti přineslo schengenské vízum? Je zrušení vízové povinnosti v zájmu cestovního ruchu Prahy?**
4. Rusové patří k nejpočetnějším a ekonomicky nejvýznamnějším zahraničním turistům Prahy. **Jaká jsou případná rizika závislosti Prahy na příjezdech ruských turistů? Jak se návštěvnost Prahy ruskými turisty bude nadále vyvíjet?**

3 Metodika

V práci byly využity především kvantitativní metody analýzy sekundárních dat, doplněné diskuzí literatury a jiných relevantních zdrojů. Sekundární data byla získána z oficiálních statistik a byly dále zpracovány a hodnoceny. Využity byly rovněž kvalitativní metody výzkumu a to v podobě polostrukturovaných rozhovorů (viz kap. 3.4). Metody zpracování a interpretace dat byly zvoleny tak, aby bylo v závěru práce možné zodpovědět na všechny výzkumné otázky. Součástí této kapitoly je také vymezení použitých pojmů z oblasti cestovního ruchu (viz kap. 3.1).

3.1 Základní pojmy mezinárodního cestovního ruchu

Mezinárodní nebo také *zahraniční cestovní ruch* zahrnuje příjezdový a výjezdový cestovní ruch. Z pohledu Česka jsou ruští turisté na českém území účastníci *příjezdového cestovního ruchu*. Součástí příjezdového cestovního ruchu jsou všechny aktivity osob v navštívené zemi během cesty (Zelenka a Pásková 2012). Příjezdy návštěvníků do určité země jsou pro hostitelskou zemi také označovány jako *aktivní cestovní ruch* (Zelenka a Pásková 2012). „*Návštěvník v mezinárodním turismu* je osoba, která cestuje do jiné země, než v níž má své trvalé bydliště, na dobu nepřekračující jeden rok“ (Malá 2002, cit. v Palatková 2014, s. 11). *Jednodenní návštěvník* se cestovního ruchu účastní bez toho, aby mimo své obvyklé prostředí přenocoval. Pokud návštěvník přenocuje mimo své obvyklé prostředí alespoň jednou, je označován jako *turista* (Palatková 2014). Naopak *rezident* nebo také *místní obyvatel* je „fyzická osoba jakékoliv národnosti, sídlící v dané zemi více než 1 rok“ (Zelenka a Pásková 2012, s. 493). Jedná se tedy buď o občana státu, nebo cizince, který v daném státu dlouhodobě pobývá. *Hromadné ubytovací zařízení cestovního ruchu* (dále jen HUZ) je podle UNWTO „ubytovací zařízení poskytující přenocování v pokoji nebo jiné ubytovací jednotce, počet poskytnutých míst musí být větší než určené minimum pro skupiny osob přesahující jednu rodinnou jednotku a všechny ubytovací jednotky musí podléhat stejnému řízení“ (cit. ve Vystoupil a Šauer 2011, s. 265). Do statistik cestovního ruchu jsou počítány HUZ s minimálně pěti pokoji a zároveň deseti lůžky (Metodika: cestovní ruch 2015). Za podpory Ministerstva pro místní rozvoj (dále jen MMR) a České centrály cestovního ruchu (dále jen CzechTourism) je sestavována oficiální jednotná klasifikace ubytovacích zařízení. Zájezdy v cestovním ruchu vytváří *touropérátor*. Touropérátor „organizuje služby cestovního ruchu a nabízí a prodává je přímo nebo prostřednictvím prodejců“ (Zelenka a Pásková 2012, s. 572).

Podle Zákona 159/1999a je touroperátor ekvivalentní pojmu *cestovní kancelář*. Cestovní agentura na rozdíl od CK „nesmí vytvářet a prodávat vlastní zájezdy, ale pouze zprostředkovávat prodej zájezdů CK“ (Rux 2007, s. 18).

3.2 Statistiky a výzkumy v cestovním ruchu

Pro tuto práci byly mimo jiné použity sekundární statistická data cestovního ruchu. V mezinárodním cestovním ruchu se na vytváření statistik podílí především UNWTO. Sdružuje 146 členských zemí, mezi kterými je i Česko. Tato organizace iniciovala vznik terminologie vztahující se ke statistikám cestovního ruchu. Kromě sběru dat na mezinárodní úrovni také vytváří metodiku statistického monitoringu. Statistiky cestovního ruchu zajišťuje i statistický úřad Evropské Unie (dále jen EUROSTAT). Aby bylo možné porovnávat statistická data národních statistik, sjednocuje EUROSTAT metodiky statistického monitoringu jednotlivých zemí (Palatková 2014). Za Česko zajišťuje statistická data na národní úrovni Český statistický úřad (dále jen ČSÚ) a Česká národní banka (dále jen ČNB). Ve sledovaném období od roku 1993 byly statistiky příjezdového cestovního ruchu složeny z tzv. hraniční statistiky, informací o turistech pobývajících v HUZ, informací o HUZ a platební bilance ČNB. Od roku 2003 byl v Česku zřízen satelitní účet cestovního ruchu (Franke 2012).

ČSÚ sestavuje celou řadu statistik, mezi ně patří také statistiky cestovního ruchu, kterým se věnuje již od 90. let 20. století. Pro tuto práci byly použity zejména ukazatele návštěvnosti HUZ, konkrétně počty hostů a přenocování v HUZ podle zemí v Česku a krajích (NUTS III). Ukazatele odpovídají zadané mezinárodní metodice a je možné je srovnávat s jinými státy (Metodika: cestovní ruch 2015). Tato data vychází z Registru ubytovacích zařízení. Jejich využití je však problematické. Proběhlo množství změn v metodice, proto se data dají porovnávat pouze v některých obdobích. Od roku 1996 se začal využívat Registr ubytovacích zařízení. V předešlých letech údaje o návštěvnosti vycházely pouze z předložených a zpracovaných dotazníků. O rok později se chybějící údaje začaly dopočítávat na základě získaných dat. Mezi roky 1998 a 2002 byly zjišťovány návštěvnosti pouze v 30 % náhodně vybraných HUZ a zbytek byl opět dopočítán (MAG Consulting 2003). Data byla zveřejňována za každé čtvrtletí. Od roku 2003 se návštěvnost zjišťuje ve všech HUZ. Část z nich odevzdává údaje měsíčně, zbytek za čtvrtletí (Metodika: cestovní ruch 2015). V rámci projektu MMR *Zkvalitnění informací o vybraných sektorech cestovního ruchu* proběhla

aktualizace Registru HUZ (Metodika: cestovní ruch 2015). Na základě nového registru byla od roku 2012 vytvořena zrevidovaná data, která není možné porovnávat s těmi nerevidovanými z archivu ČSÚ za rok 2000 až 2013. Data o počtu hostů HUZ podle zemí nepředstavují celkový počet turistů. Musíme brát na vědomí, že množství turistů, zejména těch ruských, je ubytováno u svých příbuzných či známých nebo se může jednat o jednodenní návštěvníky. Z toho důvodu ČSÚ nedisponuje komplexními daty o jejich počtech.

Porovnání dat zabraňuje kromě změny metodiky také změna územního rozdělení Česka. Do roku 2000 byly tyto statistiky vedeny za osm územních krajů. Na začátku roku 2000 vzniklo 14 samosprávných krajů, tak jak je známe v současnosti. Pro tuto práci však byla využita převážně data za kraj Praha, jehož území se nijak nezměnilo. Údaje o návštěvnosti HUZ Prahy jsou v této práci porovnávány i přes změnu metodiky. Kraj Praha zahrnuje pouze území hlavního města a je ze všech krajů rozlohou nejmenší. Dá se tedy předpokládat, že Registr HUZ v kraji Praha je přesnější než ve větších krajích složených z mnoha obcí. Z toho důvodu nebyly dané nesrovnalosti mezi jednotlivými sběry dat příliš významné a je možné tato data srovnávat. Další nevýhodou statistických dat jsou možné nepřesnosti, vzniklé velkým množstvím odhadů a podpořené poměrně silnou šedou ekonomikou v tomto sektoru (Vystoupil a Šauer 2011).

Kromě sekundárních statistických dat byly využity také poznatky z již provedených výzkumů. Výzkumy v oblasti cestovního ruchu se zabývá CzechTourism a MMR. Tyto instituce realizují nebo zadávají různé výzkumy a šetření domácího i mezinárodního cestovního ruchu. CzechTourism je státní příspěvková organizace, která je zřizována MMR. Hlavním cílem organizace je propagovat Česko na mezinárodní úrovni jako destinaci cestovního ruchu pomocí různých marketingových aktivit (Palatková a Zichová 2014). CzechTourism má své zastoupení také v Rusku, konkrétně v Moskvě a Jekatěrinburgu.

Důležité informace byly čerpány rovněž z některých šetření CzechTourismu (Monitoring zahraničních turistů v návaznosti na geografické členění, Country report Rusko, Jak nás vnímají Rusové) a MMR (Příjezdový cestovní ruch 2009-2015). *Monitoringu zahraničních turistů v návaznosti na geografické členění* nabízí kvantitativní a kvalitativní průzkumy, které zkoumají motivaci turistů a růstový potenciál pro příjezdový cestovní ruch Česka (CzechTourism 2012). Jednou z geografických oblastí, pro kterou tento projekt probíhá je i Rusko, Ukrajina a Pobaltí. Výzkum byl

realizován během roku 2011 a o rok později byla vydána závěrečná zpráva. *Country report Ruska* je výroční zpráva, která charakterizuje Rusko jako zdrojový trh cestovního ruchu Česka a předkládá možnosti marketingových strategií. Poslední country report je dostupný za rok 2013 (Palatková a kol. 2013). Výzkum, *Jak nás vnímají Rusové*, zkoumá motivace ruských turistů a jejich pohled na Česko (CzechTourism 2012).

Od roku 2005 probíhá na 18 silničních hraničních přechodech, 2 železničních stanicích a na pražském Letišti Václava Havla (dále jen LVH) šetření příjezdového cestovního ruchu. Průzkum je pokračovatelem hraničních průzkumů CzechTourismu, které probíhaly do roku 2003. Šetření se zaměřuje na spotřební chování turistů. Údaje jsou od roku 2009 zveřejňovány čtvrtletně v publikaci *Příjezdový cestovní ruch 2009 - 2015*, šetření je pod záštitou MMR a organizováno společností STEN/MARK (Metodika TSA 2015). Průzkum je vykonáván také na regionální úrovni. V roce 2014 bylo zveřejněno 14 analýz příjezdového cestovního ruchu za jednotlivé kraje Česka a jejich souhrnná srovnávací analýza (MMR 2014). Detailní krajská analýza hlavního města Prahy je vytvářena na základě rozhovorů na LVH, Hlavním nádraží, nádraží Holešovice a autobusovém nádraží Florenc (Tuček, Hájková, Švalbová 2014).

3.3 Zpracování dat a dalších zdrojů

Prvním bodem praktické části je obecná charakteristika ruského trhu výjezdového cestovního ruchu. Základní informace o něm byly získány z internetových zdrojů a statistik UNWTO. Na základě statistických dat ruského Rostourismu o výjezdech Rusů byla zhodnocena pozice Česka jako turistické destinace mezi evropskými státy a ostatními státy.

Součástí práce bylo také určení hlavních motivací ruských turistů k návštěvě Prahy a vytvoření profilu ruského turisty v Praze. Využita byla data z výzkumů agentury CzechTourism a poznatky z vlastního výzkumu (viz kap. 3.4). Východiskem pro zjištění motivací byla rovněž aktuální nabídka ruských CK, která byla předmětem šetření. Na webových stránkách CzechTourismu jsou dostupné seznamy nejvýznamnějších ruských CK a CK specializovaných na Česko v roce 2014 z dvou ruských měst Moskvy a Jekatěrinburgu (CzechTourism – seznam touroperátorů 2014). Z internetových stránek jednotlivých moskevských CK byly získány informace o nabízených zájezdech do Česka a především do Prahy (viz příloha 1).

Hlavním východiskem pro zpracování celé práce byla analýza vývoje počtu ruských turistů v Praze. Z tištěných publikací a internetové databáze ČSÚ byly získány statistická data o návštěvnosti HUZ Prahy ruskými turisty a celkově zahraničními turisty od roku 1993 do 2014. Na základě nich byl vypočítán index změny v jejich počtech, vždy oproti předešlému roku. Z něj můžeme vyčíst, zda hodnota vzrostla či klesla a o kolik procent. V tabulce je také údaj o tom, jaký podíl představovali ruští turisté z celkového počtu zahraničních turistů. Cílem analýzy bylo upozornit na výkyvy v návštěvnosti Prahy, aby mohly být následně na základě literatury a dalších zdrojů vysvětleny. Hlavní příčiny změn byly zaneseny do grafu vývoje počtu ruských turistů v HUZ Prahy. Příčiny změn byly rozděleny na základě poznatků z teoretické části. Jednotlivé faktory byly za použití statistických dat z různých zdrojů a dalších informací dále diskutovány. Pokud určitý faktor ovlivnil také příjezdy dalších skupin turistů, byla rovněž použita sekundární statistická data o jejich počtech. V případě faktorů ovlivňujících pouze samotnou zdrojovou zemi byly kromě dat o jejich návštěvnosti využity i další zdroje dat a informací, tak aby byl vysvětlen dopad a případně také okolnosti faktoru.

3.4 Kvalitativní výzkum

Součástí práce byl také vlastní výzkum v podobě polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovory byly do práce zařazeny z důvodu rozšíření pohledu na zkoumané téma. Zjištěná fakta slouží jako doplnění analýzy statistických dat a dalších zdrojů.

Z důvodu problematického shánění respondentů byly nakonec získány pouze tři rozhovory (viz tab. 1). Jako první byla oslovena agentura CzechTourism. Rozhovor poskytl jeden ze zaměstnanců, který se mimo jiné zaměřuje na Rusko. Tento respondent byl vybrán jako odborník v dané problematice s několikaletými zkušenostmi. Druhým respondentem byla průvodkyně, která doprovází turisty na autobusových a lodních exkurzích po Praze. Tato průvodkyně se specializuje na ruskou klientelu a v oboru má několikaletou praxi. Jako třetí respondent byl vybrán majitel jednoho z pražských hotelů, který v oboru rovněž pracuje dlouhou dobu a s ruskými turisty přichází často do kontaktu. Všichni respondenti byli seznámeni s účelem výzkumu a poskytli souhlas s využitím rozhovorů.

Tab. 1: Seznam respondentů

respondent 1	agentura CzechTourism
respondent 2	průvodkyně po Praze
respondent 3	majitel pražského hotelu

Polostrukturovaný rozhovor (též rozhovor podle návodu, částečně řízený) vychází ze seznamu otázek nebo témat, která je nutné s respondentem probrat (viz tab. 2). Na jednu stranu dává tento typ rozhovoru tazateli volnost přizpůsobit otázky podle situace a částečná strukturovanost rozhovoru zase umožňuje srovnání více rozhovorů uskutečněných podle stejného návodu. Seznam otázek (návod) „pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje dotazovanému zároveň uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti“ (Hendl 2005, s. 174). Právě z toho důvodu mohli respondenti zmínit další užitečné poznatky, ačkoliv se na ně tazatel přímo nezeptal. Získané informace jsou v praktické části zmíněny v podobě přímých nebo nepřímých citací respondentů.

Tab. 2: Návod k rozhovoru

témata	možné otázky
náplň práce	Co všechno zahrnuje Vaše práce?
celkový pohled na ruské turisty	Jak se setkáváte s ruskou klientelou?
	Jak hodnotíte ruské turisty v porovnání s jinými skupinami zahraničních turistů?
chování ruských turistů	Jak vnímáte chování ruských turistů?
	Co je pro ně charakteristické?
požadavky/preference ruských turistů	Co ruští turisté při svých cestách preferují?
	Mají nějaké speciální požadavky?
důvody/motivace k návštěvě Prahy	Co ruské turisty vede k návštěvě Prahy?
	Co v Praze navštěvují?
význam ruských turistů pro Prahu	Čím jsou ruští turisté významní pro cestovní ruch Prahy?
dopady v době ekonomické krize	Jak se události z minulého roku projevily na počtech Rusů?
	Pocítily jste to ve svém zaměstnání?
vízová povinnost	Jaký máte názor na vízový režim pro Rusy?
	Souhlasíte se zrušením vízové povinnosti?

4 Rusko jako významný zdrojový trh cestovního ruchu Prahy

Rusko se svou populací přibližně 143,5 milionů obyvatel (World Data Bank 2013) patří mezi hlavní světové trhy výjezdového cestovního ruchu. Zatímco v roce 2011 přijelo do Ruska 22,7 milionů zahraničních turistů, z Ruska vycestovalo 43,7 milionů ruských turistů (UNWTO 2014). To svědčí o tom, že Rusko má záporné saldo mezinárodního cestovního ruchu, které má prohlubující se tendenci (Palatková 2014). V roce 2013 obsadilo Rusko čtvrté místo ve výdajích za mezinárodní cestovní ruch. Více peněz utratili pouze turisté z Číny, Spojených států amerických a Německa (UNWTO 2014). Hlavní zdrojové regiony ruského výjezdového cestovního ruchu (viz obr. 5) jsou Moskva, Petrohrad, Samara, Kazaň, Rostov na Donu, Krasnohrad, Ufa, Perm, Novosibirsk, Čeljabinsk a Irkutsk (Palatková a kol. 2013). Hlavním a zároveň největším městem v Rusku je Moskva s téměř 12 miliony obyvatel (UN Data 2012). V roce 2008 tvořili zájezdy z Moskvy zhruba čtvrtinu všech ruských cest do zahraničí (UNWTO 2009).

Obr. 5: Hlavní výjezdové regiony Ruska

Zdroj: ESRI data 2010, vlastní zpracování

Trvale nejvýznamnějším cílem ruských zahraničních cest je Turecko (RATA News 2015). Údaje z tab. 3 potvrzují velkou oblibu plážových destinací mezi ruskými turisty. Avšak pozice Česka mezi nejnavštěvovanějšími destinacemi svědčí rovněž o zájmu o poznávací zájezdy za historickými a kulturními památkami. Česko se v roce 2014 v počtu výjezdů ruských turistů umístilo na dvanáctém místě. Z evropských států jsou nejvýznamnější státy jižní Evropy, Česko zaujímalo sedmé místo (viz tab. 3).

V porovnání s nejnavštěvovanějšími evropskými státy, které jsou ve většině případů rozlohou značně větší a nabízejí velké množství turistických atraktivit, se Česko umístilo vysoko. V Česku se mezinárodní cestovní ruch koncentruje převážně do hlavního města, dlouhodobě více jak dvě třetiny ruských turistů navštíví právě Prahu (ČSÚ 2014). Praha je proto pro ruský výjezdový cestovní ruch prokazatelně velmi významnou destinací.

Tab. 3: Mezinárodní turistické výjezdy ruských turistů do evropských a ostatních států v roce 2014 a 2013 (v tis.)

evropské státy	2014	2013	ostatní státy	2014	2013
Řecko	1 016	1 176	Turecko	3278	3079
Španělsko	982	1 013	Egypt	2566	1909
Německo	820	831	Thajsko	934	1035
Itálie	747	726	Čína	766	1068
Kypr	549	580	Spojené arabské emiráty	597	653
Bulharsko	498	499	Vietnam	277	213
Česko	413	474	Tunisko	243	283
Finsko	379	905	Izrael	221	235
Francie	361	375	Spojené království	182	187
Černá hora	250	249	Indie	177	172

Zdroj: upraveno podle RATA News 2014

Nejvíce ruských turistů navštívilo podle dat ČSÚ (2015) v roce 2013 kraj Praha (68 %), Karlovarský kraj (16 %) a Jihomoravský kraj (4%). Ostatní kraje Česka dlouhodobě nevykazují významnou návštěvnost ruskými turisty. Motivace k návštěvě těchto regionů mají odlišný charakter. Praha představuje městskou destinace světového významu nabízející celou řadu atraktivit. Podle analýzy European Cities Marketing (2014) patřilo Praze v roce 2013 v počtu přenocování ze všech evropských měst sedmé místo. Do Karlovarského kraje směřují turisté zejména v rámci léčebných pobytů (lázeňská města Karlovy Vary, Františkovy a Mariánské Lázně). Krajské město Karlovy Vary je obecně úzce spjato s Rusy. V roce 2011 tam žilo víc než dva tisíce Rusů, což je zhruba 4 % z celkového počtu obyvatel obce (SLDB 2011). Velký počet Rusů způsobuje, že lidé z Karlových Varů získávají pocit „ruského města“ (Čepelák 2010). Také to může být jedním z důvodů, proč tento region přitahuje ruské turisty. Návštěva Jihomoravského kraje je nejčastěji spojována s vinařským cestovním ruchem a návštěvou Brna (Palatková a kol. 2013).

4.1 Motivace k návštěvě Prahy

„Regionální turistické proudy zahraničních návštěvníků jsou do značné míry ovlivněny jejich důvody návštěvy“ (Vystoupil a Šauer 2011, s. 164). Z výzkumů agentury CzechTourism (2012) vyplývá, že si Rusové Česko nejvíce spojují právě s Prahou, pivem a památkami. Motivace turistů mohou být vysvětleny na základě konceptu push a pull faktorů (viz kap. 2.4). Hlavním pull faktorem, který přitahuje ruské turisty do Prahy, jsou historické a kulturní atraktivity (Palatková a kol. 2013). Jako hlavní demotivující faktor je považována vízová povinnost (viz kap. 5.1).

Praha patří v porovnání se západoevropskými městy k levnějším destinacím, většina východoevropských destinací však nabízí nižší ceny než Praha (Dumbrovská 2012). Podle respondenta 2 je pro ruské turisty v Praze levnější zejména jídlo a alkohol v restauračních zařízeních. Ceny potravin v obchodech jsou srovnatelné. Respondent 1 uvedl, že výhodou Prahy je také fakt, že subjekty cestovního ruchu se jedné z nejvýznamnějších skupin turistů snaží přizpůsobit. CK nabízejí výlety s ruským mluvčím průvodcem, prospekty, letáky a také jídelní lístky jsou přeložené do ruštiny. To odbourává i tak relativně nízké jazykové bariéry.

Výzkumy motivací ruských turistů jsou prováděny za celé Česko (CzechTourism 2012). Tuček, Hájková, Švalbová (2012) uvádí motivace k návštěvě Prahy všech zahraničních turistů. V první řadě se jedná o dovolenou (75 %), následuje práce, návštěvy příbuzných nebo nákupy. Praha je jednoznačně cílem turistů motivovaných zejména poznáváním historických a kulturních památek. Kromě toho Praha, jako městská destinace cestovního ruchu, nabízí celou řadu různých atraktivit pro všechny věkové kategorie (viz kap. 2.5). Další motivace můžeme odvodit z nabízených forem cestovního ruchu ruskými CK, která byla předmětem šetření. Formy cestovního ruchu vycházejí právě z motivací turistů (viz kap. 2.1). Praha je kromě kulturního cestovního ruchu navštěvována v rámci svatebního, event nebo gastronomického cestovního ruchu. Turisté do Prahy také přijíždí na některý z pražských festivalů (Pivní festival, Prague Food Festival) nebo na mezinárodní sportovní akce (např. Mistrovství světa v hokeji 2015). Některé CK nabízejí možnost uspořádat v Praze svatbu. Respondent 1 uvedl, že Praha je vhodným místem pro svatbu členů rodiny, která je rozptýlená v různých zemích světa. Důvodem pro volbu Prahy je její výhodná poloha a také nízké ceny v restauračních zařízeních. Gastroturismus je v Praze reprezentován exkurzemi, jejichž součástí je slavnostní oběd nebo večeře a také pivními exkurzemi. Valentová (2008) označila za pull faktor Rusů v Česku nakupování luxusních věcí. Nákupy jsou

také častým důvodem zahraničních turistů pro návštěvu městské destinace. Oblibu nakupování mezi Rusy potvrzují jejich vysoké výdaje.

Respondent 1 uvedl, že ruští turisté chtějí navštívit v rámci jednoho zájezdu, co nejvíce států. Jde jim hlavně o pocit, že byli i v jiném státu, k čemuž jim stačí pouze krátká návštěva. Navštívit více států jim umožňují kombinované zájezdy nebo zahraniční výlety z Prahy, které jsou také součástí nabídky CK (viz příloha 1). Praha v tomto ohledu „těží ze své velmi příznivé polohy ve středu Čech, je dobře dostupná nejen letecky, ale z přijatelné vzdálenosti také po dálnici, resp. pozemní komunikaci a železnici“ (Vystoupil a Šauer 2011, s. 194).

Dalším důvodem cest do Prahy jsou návštěvy příbuzných a známých. Podle nejnovějších údajů je motivací k cestě do Česka návštěva příbuzných a známých ve 4 % případů (CzechTourism - situační zpráva 2014). Za rok 2010 je uváděno 15 % (CzechToursim 2009). Získávání těchto dat je však problematické a data nemusí být příliš přesná. Avšak návštěvy příbuzných jsou bezesporu jednou z častých motivací. To potvrdil také respondent 3, podle něhož je zřejmé, že mnoho Rusů, jak rodin, tak jednotlivců, přijíždí na návštěvu za svými potomky, kteří v Praze studují. V Praze roste počet ruských studentů, kteří využívají bezplatné možnosti zde vystudovat (Česká televize 2014). Například na Univerzitě Karlově v Praze studovalo v roce 2013 přes čtyři sta studentů z Ruska, což znamenalo druhou nejpočetnější skupinu cizinců za Slovenskem (Univerzita Karlova v Praze 2013). Jako motivace pro návštěvu Česka jsou uváděny z 5 % služební cesty (CzechTourism - situační zpráva 2014). Za tímto účelem směřují s největší pravděpodobností především do Prahy, jako do sídla velkého množství firem a institucí. Česko, díky své poloze, slouží také jako tranzitní místo.

4.2 Profil ruského turisty v Praze

Rusko není homogenní trh, je možné identifikovat různé segmenty turistů (UNWTO 2009). Do Prahy směřuje nejvíce ruských turistů z řad rozvíjející se střední třídy. Ta vyjíždí do zahraničí v průměru jednou až dvakrát ročně (UNWTO 2009). Oblíbeným cílem jsou buď země jako je právě Česko, Německo popřípadě Francie apod. nebo volí návštěvu levnějších přímořských letovisek (například Turecko, Egypt, Krym, Soči). Preferují návštěvy států bez vízové povinnosti, nebo státy, ve kterých se potřebné vízum dá zakoupit na letišti, jako například Egypt a Turecko (UNWTO 2009).

Ruské pobyty v Praze jsou charakteristické nadprůměrným počtem nocí. Z toho důvodu se v roce 2011 Rusko stalo zdrojovým trhem s nejvyšším počtem přenocování v HUZ Prahy. Průměrný počet přenocování ruských turistů se dlouhodobě pohybuje okolo 4 nocí. Průměr za zahraniční turisty v roce 2014 byl 2,5 noci (ČSÚ 2015). Respondent 1 označil tuto skutečnost za velice významnou z ekonomického hlediska. Čím déle se v Praze zdrží, tím větší finanční prostředky tam mohou nechat. Délka pobytů je dána jejich charakterem. Například v Karlovarském kraji se průměrný počet nocí pohybuje okolo jedenácti (ČSÚ 2014), což je typickým rysem léčebných pobytů. Městský cestovní ruch je často vykonáván v rámci víkendových pobytů, počet nocí je tedy nižší. Podle výzkumů roste délka pobytu s věkem (CzechTourism 2012). Jednodenních návštěvníků Prahy z řad ruských turistů je zanedbatelné množství (Tuček, Hájková, Švalbová 2012).

Průměrné výdaje Rusů na osobu za den patří spolu s Japonci a Číňany k nejvyšším. V roce 2014 byl průměrný výdaj ruského turistů v Česku za jeden den více jak 4 000 korun českých, což je o čtvrtinu více než průměr za všechny zahraniční turisty (MMR 2014). Největší výdaje mají podle šetření za zboží (40 %) a jídlo (20 %) (Czech Tourism - situační zpráva 2014). Valentová (2008) tvrdí, že ubytování si Rusové při návštěvě Česka vybírají v nejluxusnějších hotelích a resortech. Ale na základě statistických dat a vlastního šetření bylo zjištěno, že Rusové preferují nejvíce tři a čtyřhvězdičkové hotely (ČSÚ 2014 - kategorie HUZ). Respondent 2 uvedl, že ubytování není pro Rusy tak důležité a využívají tedy hlavně tříhvězdičkové hotely.

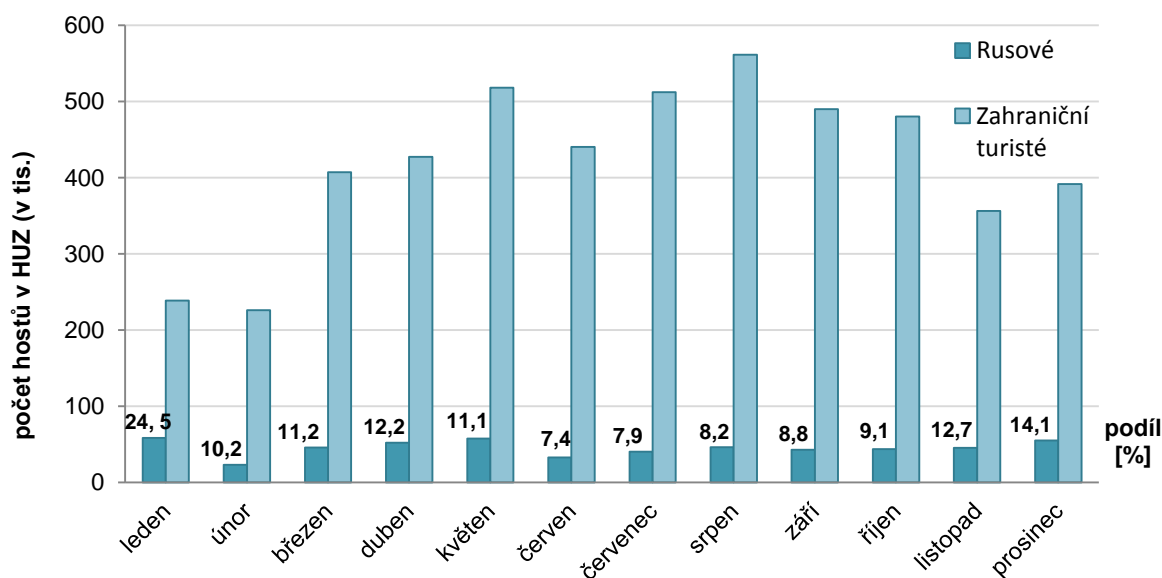
Podle slov respondenta 2 jsou ruští turisté v porovnání s jinými národnostmi velmi nároční. Mnohdy vyžadují nadstandardní služby, avšak jsou ochotni si za ně zaplatit. Utrácejí za jídlo, rádi si dopřejí oběd nebo večeři v lepší restauraci. Rovněž utrácejí za suvenýry, nakupují sklo a různé další drobnosti. Pokud se rozhodnou využít pro svou cestu služeb CK ve většině případů už mají v ceně zahrnutý veškerý program, tedy dopravu, ubytování, prohlídky po Praze a často také výlety mimo Prahu. Prahu mnohdy navštěvují v rámci kombinovaných zájezdů. Respondent 2 rovněž uvedl, že Rusové při výběru své dovolené upřednostňují rady a zkušenosti známých před internetem.

Podíl turistů využívajících při cestě do Česka služeb CK se snižuje. V roce 2006 představovali tito turisté téměř polovinu (CzechTourism 2009), v roce 2012 už to bylo pouze 29 % (Palatková a kol. 2013). Jako důvod převahy individuálně organizovaných

cest uvádí zvyšující se podíl mladých turistů, kteří si oblíbili tento způsob cestování. Starší turisté však stále raději využívají služeb CK.

Návštěvnost ruských turistů v Praze v jednotlivých měsících je obvykle méně rozkolísaná než v případě zahraničních turistů obecně (viz graf 1). V roce 2013 byla podobně jako v ostatních letech nejslabší návštěvnost zahraničních turistů v lednu a únoru. Zatímco únor je rovněž pro ruské turisty měsícem s nejnižší návštěvností, o lednové a prosincové cesty do Prahy je vysoký zájem. Právě zájem o tyto měsíce alespoň částečně pokrývá jinak nižší počet hostů v Praze, a to zejména v lednu (viz graf 1). V posledních letech jsou Rusové vždy nejpočetnější skupinou turistů v měsíci lednu (ČSÚ 2015). Rusové v Praze tráví Silvestr a volné dny od 31. prosince do 9. ledna. Podle ruské ortodoxní víry slaví Rusové Vánoce 7. ledna. Nejvyšší návštěvnost zahraničních turistů byla v roce 2013 kromě ledna a prosince zaznamenána v květnu a v letních měsících červenci a srpnu. Rusové více než letní měsíce preferují pro návštěvu Prahy měsíce jarní, zejména duben a květen. V květnu využívají volných dnů v období svátků, a to 1. května (Svátek jara a práce) a 9. května (Den vítězství ve druhé světové válce).

Graf 1: Návštěvnost HUZ Prahy zahraničními a ruskými hosty v jednotlivých měsících roku 2013

Zdroj: ČSÚ 2015

Podle respondenta 3 ruští turisté patří k nejpočetnějším skupinám zahraničních turistů přijíždějících strávit v Praze Silvestr, po kterém tam většinou zůstanou ještě několik dalších dní. Rovněž potvrdil jejich vysokou návštěvnost ve svátcích na počátku května, kdy společně s turisty z Polska tvoří hlavní klientelu.

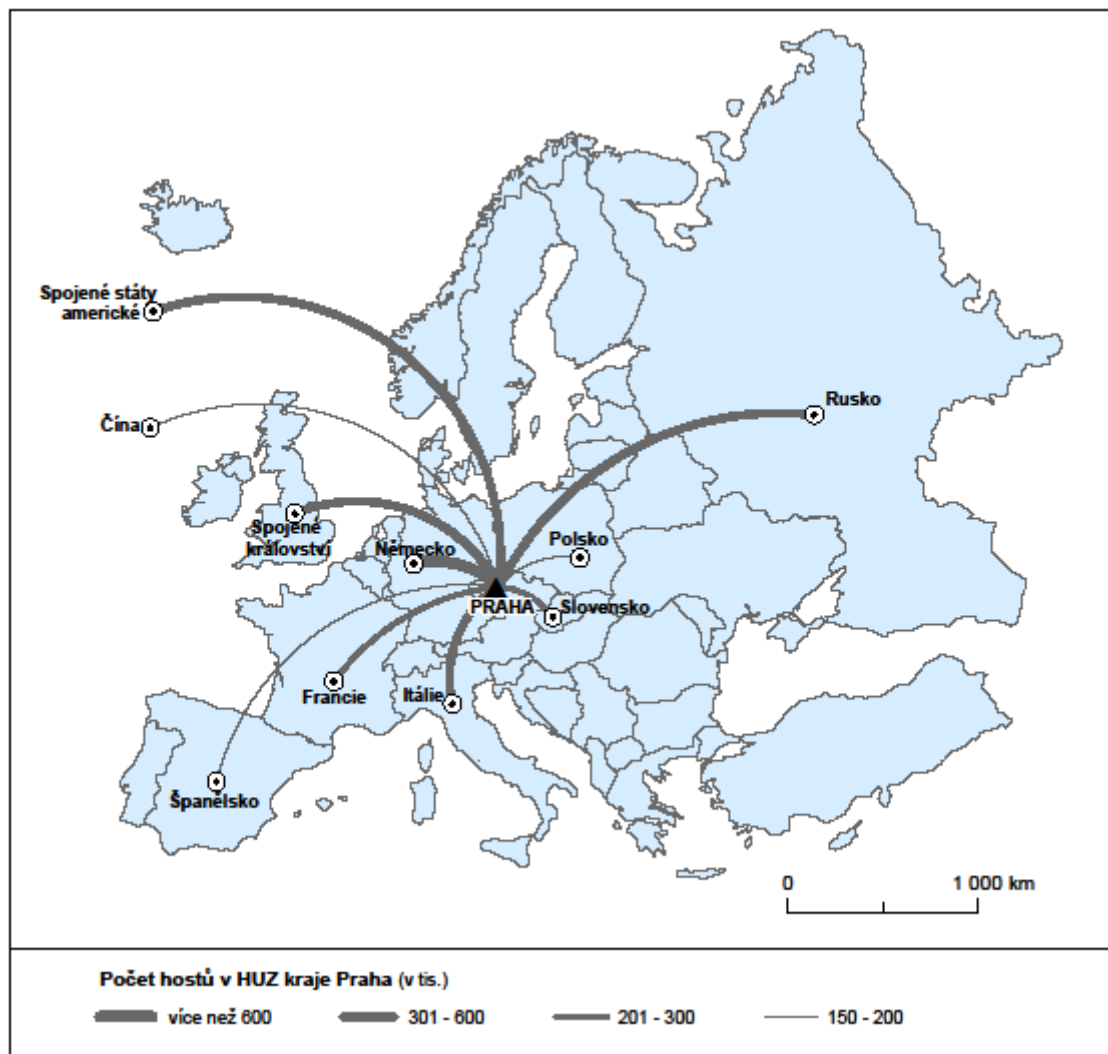
4.3 Vývoj počtu ruských turistů v Praze

Jak již bylo zmíněno, Praha je destinací cestovního ruchu světového významu a směřují do ní turisté z různých zemí světa (viz obr. 6). Počet zahraničních turistů v Praze se od roku 1993 zvýšil více než čtyřikrát (viz tab. 4). Od otevření hranic v roce 1989 začal v Česku klesat význam domácího cestovního ruchu a postupně se začal rozvíjet zahraniční cestovní ruch (Vystoupil a Šauer 2011). V porovnání s domácími hosty je podíl zahraničních turistů v Praze dlouhodobě významně vyšší. Praha patří v evropském srovnání k městům s velmi nízkým počtem přenocování domácích hostů (ČTK 2014). Podle údajů o návštěvnosti HUZ v letech 2012 až 2014 navštívilo Prahu ročně okolo pěti milionů turistů, počet domácích turistů se pohyboval pouze okolo 800 tisíc (ČSÚ 2015). Štěpánek, Kopačka, Vít (2001, s. 193) uvádí, že „tak obrovské soustředění zahraničních návštěvníků do jediného města je v evropském měřítku neobvyklé“.

Za posledních více než dvacet let se struktura národnostního složení zahraničních turistů Prahy změnila. V roce 1993 turisté z deseti států s největším zastoupením podle počtu hostů v HUZ Prahy celkem představovali téměř osmdesát procent (MAG Consulting 1999), v roce 2014 pouze šedesát procent (ČSÚ 2015). To vypovídá o rostoucí pestrosti národnostní struktury zahraničních turistů v Praze. Odhaduje se, že hosté HUZ v letech 2009 až 2011 představovali 93 % zahraničních turistů, dalších 7 % byli jednodenní návštěvníci (Tuček, Hájková, Švalbová 2012). Trvale nejpočetnější skupinou zahraničních turistů v Praze jsou Němci. Pouze v roce 2005 bylo v počtu hostů na prvním místě Spojené Království (ČSÚ 2014). To je rovněž významný zdrojový trh, avšak počty britských turistů v posledních letech klesají. Pro cestovní ruch Prahy jsou dlouhodobě významní také hosté ze Spojených států amerických, Itálie a Francie. Výrazně narůstá počet příjezdů turistů z asijských zemí, zejména z Číny a Jižní Koreji. Je nezbytné zmínit také vysokou návštěvnost turistů ze sousedních zemí, včetně zmíněných Němců se jedná také o Poláky, Slováky a Rakušany (ČSÚ

2014). Kromě vysoké návštěvnosti HUZ, představují turisté těchto národností tři pětiny z jednodenních návštěvníků Prahy (Tuček, Hájková, Švalbová 2012).

Obr. 6: Hlavní turistické proudy do Prahy v roce 2014

Zdroj: ESRI Data 2010, vlastní zpracování podle ČSÚ 2015

Rusko jako zdrojový trh cestovního ruchu Prahy získávalo na významu postupně (viz tab. 4). Podle slov respondenta 1 „už před rokem 1989, kdy nebyl mezinárodní cestovní ruch tolik významný jako dnes, směřovali do Prahy turisté z Ruska. V době komunistického režimu, kdy byla Evropa rozdělená na Západní a Východní blok, poloha Prahy pro Rusy představovala *západ*“. Jejich počet byl však velmi nízký, v roce 1993 jejich podíl z celkového počtu zahraničních turistů nedosahoval ani jednoho procenta (viz tab. 4).

Tab. 4: Vývoj počtu ruských hostů a celkového počtu zahraničních hostů v HUZ Prahy v letech 1993 až 2015

rok	počet ruských hostů (v tis.)	index	podíl	počet zahraničních hostů (v tis.)	index
1993	9,2	-	0,82%	1 119,6	-
1994	18,3	198,4	1,38%	1 327,3	118,6
1995	32,1	176,0	2,09%	1 538,1	115,9
1996	69,9	217,6	3,22%	2 168,3	141,0
1997	98,8	141,2	4,39%	2 252,0	103,9
1998	102,9	104,2	4,96%	2 075,2	92,1
1999	88,5	86,1	4,25%	2 083,2	100,4
2000	50,2	56,7	2,17%	2 319,3	111,3
2001	56,0	111,6	2,10%	2 670,8	115,2
2002	55,2	98,5	2,47%	2 231,7	83,6
2003	68,2	123,6	2,57%	2 648,9	118,7
2004	94,6	138,7	2,73%	3 470,2	131,0
2005	112,0	118,3	3,01%	3 725,2	107,3
2006	147,2	131,4	3,97%	3 702,1	99,4
2007	192,0	130,5	4,79%	4 009,5	108,3
2008	250,0	130,2	6,17%	4 051,1	101,0
2009	203,4	81,3	5,34%	3 809,0	94,0
2010	268,2	131,9	6,51%	4 116,9	108,1
2011	376,8	140,5	8,64%	4 360,4	105,9
2012	492,0	130,6	10,00%	4 919,5	112,8
2013	542,2	110,2	10,74%	5 048,0	102,6
2014	475,4	87,7	8,93%	5 324,0	105,5

Zdroj: MAG Consulting 1999, MAG Consulting 2000, ČSÚ 2014, ČSÚ 2015

Jednou z příčin nízkého počtu ruských turistů v roce 1993 byla bezesporu slabá ruská ekonomika, která procházela obdobím obnovy po přechodu k tržní ekonomice (Cihelková 2009). Po roce 1993 návštěvnost Prahy ruskými turisty výrazně rostla a obdobně stoupal také jejich podíl z celkového počtu zahraničních turistů (viz tab. 4). Tento nárůst byl spojen nejen s rostoucí popularitou Prahy, což potvrzuje nárůst celkového počtu zahraničních turistů, ale obecně s rozvojem mezinárodního cestovního ruchu. Do roku 1997 se počet Rusů desetinásobně zvýšil. V druhé polovině roku 1998 byl jako důsledek ekonomické krize spojené s masivní devalvací rublu v Rusku omezen výjezdový cestovní ruch (Palatková a kol. 2013). Tato skutečnost se projevila také v příjezdech Rusů do Prahy (viz kap. 5.3). Jelikož krize se projevila až v druhé polovině roku, mezi lety 1997 a 1998 byl stále zaznamenán nárůst počtu ruských hostů, avšak znatelně nižší než v předešlých letech, pouze 4 %. V roce 1999 počet ruských turistů v porovnání s předešlým rokem poklesl o 14 % (viz tab. 4). Data

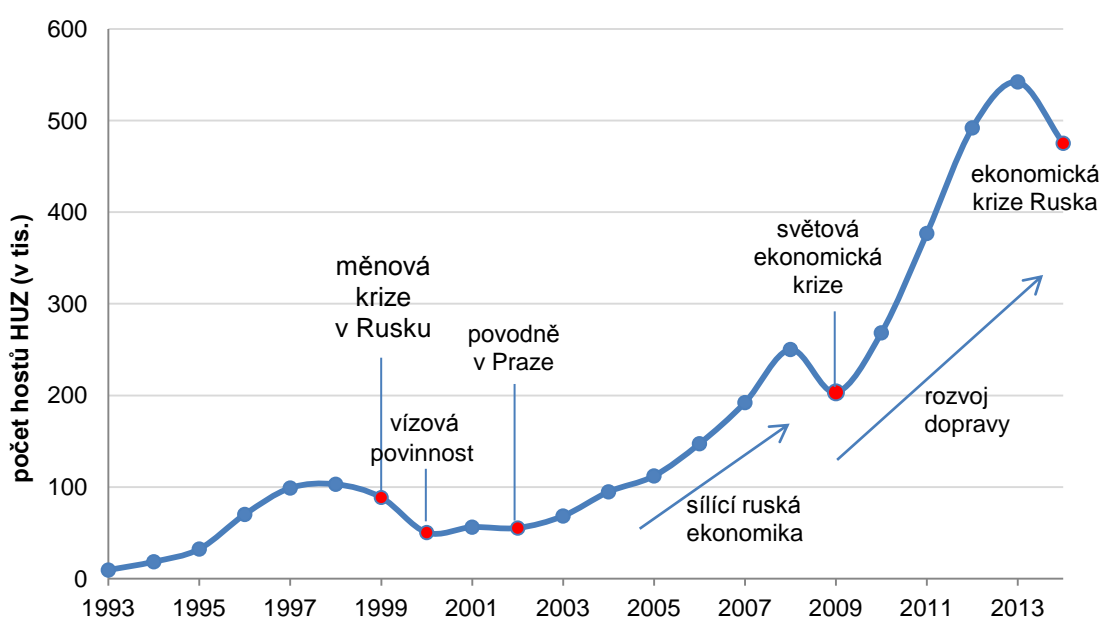
však mohla být poznamenána několika změnami v metodice jejich získávání (viz kap. 3.2).

Ruská ekonomika se po ekonomické krizi v roce 1998 opět vzchopila (CzechTourism 2010). Avšak v roce 2000 byl jinak dynamicky se rozvíjející ruský trh negativně ovlivněn zavedením víz (viz kap. 5.1). Počet ruských turistů v hlavním městě se snížil téměř o polovinu (viz tab. 4). Vystoupil a Šauer (2011) uvádí, že růst počtu turistů byl postupně obnoven díky vysoké poptávce po Česku zejména ze strany ruské střední třídy. Podle odborníků však zavedení vízové povinnosti negativně ovlivnilo cestovní ruch Česka ještě v několika následujících letech (MAG Consulting 2006). Nízké počty ruských turistů v období po roce 2000 však mohly být příčinou také jiných událostí. Jednou z nich byl teroristický útok ve Spojených státech amerických z 11. září roku 2001. Tato událost ovlivnila mezinárodní cestovní ruch na globální úrovni a vzbudila v lidech strach z cestování a zejména z letecké dopravy (Hejma 2003). Dá se předpokládat, že vliv těchto událostí se více projevil na snížení počtu zahraničních turistů využívajících především leteckou dopravu. České subjekty cestovního ruchu zaznamenaly po teroristických útocích určitý pokles zákazníků (Hejma 2003). Na statistických datech je však problematické dopady dokázat. Jednak z důvodu rozkolísaných hodnot v jednotlivých měsících, a také protože v nadcházejícím roce po této události se projeví dopady povodní v Praze. Počet zahraničních turistů v roce 2002 byl v porovnání s předešlým rokem o 16 % nižší. Počet ruských turistů klesl o pouhých 1,5 % (viz tab. 4). Avšak vzhledem k tomu, že ruský zdrojový trh projevil během celého sledovaného období rostoucí tendenci, je pravděpodobné, že ztráty v důsledku povodní byly vyšší. Na povodně v Praze navazovaly další události, které stejně jako teroristické útoky poznamenaly mezinárodní cestovní ruch na globální úrovni. Jednalo se o válku v Iráku a zároveň postupné projevování epidemie nemoci SARS (syndrom náhlého selhání dýchání), obojí v roce 2003 (Palatková 2014). Dá se předpokládat, že tyto dvě události počty ruských turistů v Praze neovlivnily nijak zásadně. Každopádně měly vliv na rozvoj zahraničního cestovního ruchu.

V následujících letech začal počet ruských turistů opět výrazně narůstat. Souvislost s nárůstem počtu turistů měl rozvoj technologií a dopravy (viz kap. 5. 4.), a také sílící ruská ekonomika (viz graf 2). Rostoucí charakter počtu příjezdů narušila až světová ekonomická krize v roce 2008 (Palatková a kol. 2013). Ta se na počtech hostů projevila v následujícím roce. Zatímco ruských turistů ubylo o téměř 19 %, na celkový počet zahraničních turistů neměla ekonomická krize tak významný dopad (viz kap. 5.3). Poslední významnou událostí, která ovlivnila příjezdy ruských turistů

do Prahy, byla opět ekonomického charakteru. Tentokrát bylo důvodem oslabení ruského rublu, což bylo příčinou poklesu cen ropy a kvůli sankcím uvaleným na Rusko v souvislosti s Ukrajinskou krizí. Ruský rubl začal oslabovat na počátku roku 2014 a důsledkem toho bylo omezení výjezdů ruských turistů zejména do států Evropské Unie. Krize se promítla rovněž v Praze, kde se snížil počet jejich příjezdů o více než 12 % (viz kap. 5.3). Podle nejnovějších statistických dat pokles stále pokračuje (ČSÚ 2015). A důsledky krize se pravděpodobně projeví i v letošním roce.

Graf 2: Vývoj počtu ruských hostů v HUZ Prahy v letech 1994 až 2014 a příčiny změn

Zdroj: MAG Consulting 1999, MAG Consulting 2000, ČSÚ 2014, ČSÚ 2015

Na vývoji počtu ruských turistů v Praze je zjevné, že Rusové neztrácí zájem o návštěvu Prahy, jako tomu bylo například v případě turistů ze Spojeného království. Praha pro ně byla oblíbeným cílem tzv. stag parties, což jsou oslavy před vstupem do manželství. Cíle jejich cest se přesunuly více na západ a tím zásadně klesl počet jejich návštěv Prahy (Palatková a kol. – Spojené království 2013). Počet ruských turistů v celém sledovaném období bez ohledu na vliv vnějších faktorů prokázal rostoucí tendenci, která dokazuje zvyšující zájem o návštěvu Prahy. V případě narušení nárůstu jejich návštěvnosti, je z důvodů rostoucí tendence možné vždy počítat s vyššími ztrátami, než dokazují statistická data, avšak konkrétní hodnoty by byly pouze odhadem. Na základě statistických dat se dá předpokládat, že se v budoucnosti

Rusové stanou nejvýznamnější národnostní skupinou turistů v Praze a předstihnou v návštěvnosti HUZ Němce, jejichž počty v posledních letech spíše stagnují (ČSÚ 2015).

5 Faktory ovlivňující příjezdy ruských turistů do Prahy

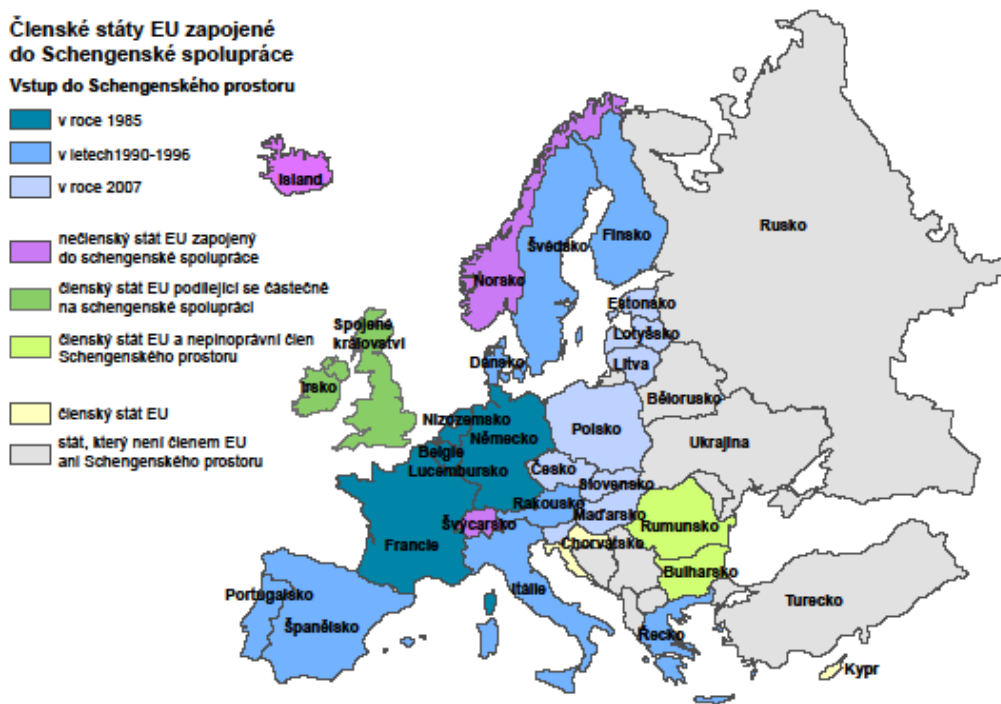
5.1 Politické faktory

V případě výjezdů ruských turistů do Evropské unie (dále jen EU) mají významnou roli politické faktory. Politické vztahy mezi EU a Ruskem jsou dlouhodobě diskutovány. Výjezdový cestovní ruch Ruska zásadně ovlivňuje vízová povinnost, kterou mají ruští občané při vstupu do schengenského prostoru (viz. obr. 7). Rozšíření vízového režimu pro Rusy v průběhu rozšiřování EU zkomplikovalo vzájemnou spolupráci. „Tento problém, byl původně vyjádřen v kontextu intenzifikace vízového režimu pro ruské cestující do zemí střední a východní Evropy v pozdních 90. letech, což byla jedna z podmínek pro jejich budoucí členství v EU“ (Prozorov 2007, s. 310). Právě z důvodu plánovaného vstupu Česka do EU byl v roce 2000 zaveden vízový režim pro ruské občany. Poplatek za vízový dokument zvyšuje celkové náklady na cestování do EU. Rusové považují proces vyřízení dokumentu za zdlouhavý a demotivující a rovněž podle nich komplikuje plánování cesty (CzechTourism 2012). Vízová povinnost je také důvodem proč v nabídkách některých ruských CK chybí Česko (CzechTourism – seznam touroperátorů 2014).

V roce 2007, kdy se Česko stalo součástí schengenského prostoru, bylo původní vízum nahrazeno schengenským vízem. Zavedení schengenského víza přineslo pro ruské turisty kromě přísnějších opatření pro vstup do prostoru, také nové možnosti v oblasti cestování. Jelikož Rusové po překročení vnějších hranic schengenského prostoru získávají volnost pohybu v rámci celého prostoru, zvýšila se kontrola na vnějších hranicích. Na druhou stranu však mohou navštívit jakoukoliv zemi prostoru pouze na základě jednoho dokumentu. Vízum platné od roku 2000 opravňovalo ruské občany pouze ke vstupu do Česka. V tomto ohledu mohlo mít vízum pozitivní vliv na zvýšení návštěvnosti Prahy ruskými turisty. Nabídky CK se rozšířily o kombinované zájezdy a fakultativní výlety do zahraničí, při kterých turisté navštíví více států v rámci jedné cesty. Z tohoto důvodu vzrostla role Česka jako tranzitního místa. Ruští turisté se přes Prahu dostávají dále do celé Evropy (Travel Trade Gazette 2014). To je dané i výhodnou polohou Prahy ve středu Evropy. Ruští turisté mají široký výběr destinací, které mohou za podobných vstupních podmínek při své cestě navštívit. Tím však Praha jako turistická destinace vzrostla konkurence. Potencionálního turistu může také odradit fakt, že Česko „patří mezi země, které mají méně flexibilní proces vydávání víz pro občany Ruska, zejména multi víz, než většina ostatních zemí EU“ (CzechTourism - situační zpráva 2014). Agentura CzechTourism také uvádí, že řada Rusů využívá víza

například do Finska, díky kterým se pak dostávají do Česka. Obtíže s vyřízením víza mohou mít vliv na nižší zájem o Česko.

Obr. 7: Členské státy EU a schengenský prostor

Zdroj: ESRI Data 2010, vlastní zpracování podle Ministerstvo dopravy 2014

Rusko projevuje eminentní zájem o zrušení vízového režimu, což by usnadnilo ekonomické, obchodní, kulturní i humanitární styky Ruska s EU a rovněž by zjednodušilo cestování ruských turistů do EU. Podle odborníků by Česko v případě zrušení vízové povinnosti navštívilo dvakrát více ruských turistů (Palatková a kol., 2013). Větší návštěvnost Prahy ruskými turisty by pravděpodobně uvítali také subjekty cestovního ruchu, jako například CK, hoteliéři, provozovatelé stravovacích zařízení apod. Nárůst počtu turistů přináší těmto subjektům vyšší zisky, a obzvláště pokud se jedná o turisty, kteří vykazují vysoké výdaje v cestovním ruchu. Ruští turisté dlouhodobě patří k turistům s nadprůměrnými výdaji (viz kap. 4.2). Proto je v případě snížení počtu jejich příjezdů dopad na ekonomiku cílové destinace znatelnější než v případě turistů s nižšími výdaji. Mezi rokem 1999 a 2000 byl zaznamenán pokles počtu ruských turistů v Česku o více než polovinu, podobně tomu bylo i v Praze, kde se jejich počet snížil o 43 % (ČSÚ 2014). Podle odhadů přišlo Česko z důvodu zavedení vízové povinnosti o zhruba 19 miliard Kč (viz tab. 5). Rovněž se uvádí, že v případě

nezavedení vízové povinnosti by v Česku vzniklo okolo šesti tisíc nových pracovních míst v cestovním ruchu (MAG Consulting 2006). Odborníci se domnívají, že v porovnání s předchozími lety nízký počet ruských turistů v roce 2000 a také v následujících letech byl důsledkem právě vzniku vízového režimu. Současně se však na nízkých počtech příjezdů podílely jiné události, jako např. teroristické útoky nebo povodně v Praze (viz kap. 4.3).

Tab. 5: Ztráty z poklesu návštěvnosti Česka ruskými turisty z důvodu zavedení vízové povinnosti v letech 2000 až 2003

rok	počet hostů (v tis.)	ztráta hostů (v tis.)	ztráty v příjmech (v tis.)
2000	102,9	147,1	5 790 237
2001	119,9	130,1	5 044 104
2002	112,9	137,1	4 578 525
2003	124,7	125,3	3 607 794

Zdroj: MMR 2004 cit. ve Vorlíčková 2004

Zmíněná data jednoznačně hovoří pro zrušení vízové povinnosti. Avšak zrušení vízového režimu doprovází různá rizika. „Každý stát čelí dilematu, zda usnadnit přeshraniční pohyb osob pro své vlastní ekonomické a politické výhody na straně jedné nebo monitorovat, řídit a omezit tentýž pohyb v zájmu bezpečnosti na straně druhé (Neumayer 2006, s. 74).“ Studie UNWTO (2009) ukázala, že za svůj život vycestovala pouze jedna šestina Rusů. Otázka tedy je, zda by se v případě zrušení vízové povinnosti našlo opravdu tolik turistů, kteří by Prahu navštívili. Turisté by měli možnost navštívit bez víza jakýkoliv stát EU, proč by si tedy měli vybrat právě Česko a Prahu? Výdaje za cestování by se bez poplatku za vydání víza snížily, čímž by se cestování do EU stalo finančně přijatelnějším pro nižší třídu ruských občanů. Ta by s největší pravděpodobností cílové destinaci nepřinesla takové zisky, jaké v současnosti Rusové vykazují. V případě, že by zrušení vízové povinnosti skutečně vedlo ke zdvojnásobení počtu ruských turistů v Praze, významně by se zvýšila závislost Prahy na ruském trhu, která může být riskantní. Rovněž by mohla být naplněna únosná kapacita Prahy v rámci Butlerova cyklu (viz kap. 2.5), což by mohlo vést k celkovému poklesu počtu návštěvníků Prahy a snížení atraktivity Prahy jako turistické destinace. Na problematiku zrušení vízové povinnosti je možné nahlížet z různých pohledů. Situaci v cestovním ruchu Prahy po zrušení víza však nelze s jistotou předpovědět.

Vzhledem k tomu, že vízový režim pro Rusko je záležitostí celé EU, Česko nemůže zajistit jeho zrušení. Navýšení počtu výjezdů ruských turistů do Česka by s největší pravděpodobností podpořilo zjednodušení procesu získávání víz do Česka, který je značně komplikovanější než do jiných států (CzechTourism – situační zpráva 2014). Tento rozdíl je markantní zejména ve vízové agendě tzv. „multi víz“. Toto vízum žadatele opravňuje k více vstupům do daného státu. Aby byl žadateli udělen tento typ víza do Česka, musí prokázat, že v posledních dvou letech vycestoval se schengenským vízem minimálně dvakrát (Ministerstvo zahraničních věcí 2012). To jsou v porovnání s jinými státy schengenského prostoru značně náročnější podmínky (Czech Tourism – situační zpráva 2014).

Respondent 1 se k problematice víza vyjádřil spíše neutrálně, protože se jedná pouze o hypotetické úvahy o jeho zrušení. Potvrdil fakt, že by do Česka přijíždělo více ruských turistů, což by uvítali například hoteliéři. Zrušení víza by také umožnilo ruským turistům spontánní cesty a „last minute“ zájezdy. Zmínil však i otázku bezpečnosti státu, která by mohla být ohrožena. Národní bezpečnost je jeden z důvodů restrikce cestování například v podobě vízového režimu. To je spojeno také s dalšími národními zájmy, zahrnující trh práce, imigraci nebo zdravotní rizika (OECD 2014).

Respondent 3, jakožto hoteliér, neprojevil přílišný zájem o navýšení počtu ruských turistů v Praze. Uvedl, že už nyní jich do Prahy jezdí velké množství a zbylou kapacitu využívají turisté jiných národností. Navíc velké množství využívá rezervace ubytování pro vyřízení víza, rezervaci pak nechají propadnout a pravděpodobně se ubytovávají u svých příbuzných a známých.

Mezi politické faktory můžeme zařadit také sankce uvalené na Rusko v souvislosti s její participací na prohlubující se krizi na Ukrajině v roce 2014. Tyto sankce se projevily a s největší pravděpodobností ještě projeví jak na obchodních vztazích mezi Českem a Ruskem, tak i na příjezdech ruských turistů do Česka. Rovněž se podílely na zhoršení ekonomické situace Ruska, která zapříčinila nižší návštěvnost Česka a zejména Prahy (viz kap. 5.3). Jaroslav Beránek, analytik cestovního ruchu uvedl, že by se vlivem sankcí mohl snížit počet ruských v Česku až o polovinu, což by způsobilo zániknutí až 20 tisíc pracovních míst v cestovním ruchu (Mladá Fronta 2014). Opět se však jedná o pouhé dohady.

5.2 Bezpečnostní faktory

Poptávka po mezinárodních cestách je rovněž ovlivněna bezpečnostní situací. Turisté se s různým ohrožením mohou setkat, jak při cestě do destinace, tak v cílové destinaci. „Bezpečnost je základním předpokladem pro vznik, realizaci i udržitelnost rozvoje cestovního ruchu a je jedním z významných kritérií při výběru destinace“ (CzechTourism 2011, s. 8). Jedním ze stupňů žebříčku TCL je právě potřeba jistoty a bezpečí (viz kap. 2.4). V tomto případě záleží na každém jedinci, jak je pro něj tato potřeba důležitá. Na globální úrovni je pocit bezpečí v cestovním ruchu narušen zejména terorismem. Důkazem toho byl například teroristický útok ve Spojených státech amerických v roce 2001, který zapříčinil snížení počtu mezinárodních cest (Hejma 2003). Změny v počtu ruských turistů v Praze v následujících měsících po útocích 11. září však nelze statisticky dokázat (viz kap. 4.3). Bezpečnost cestovního ruchu z mezinárodního hlediska mohou negativně ovlivnit rovněž válečné konflikty nebo různé epidemie (viz kap. 4.3).

Jedním z důvodů proč Rusové navštěvují Prahu je relativní bezpečnost. Praha, ani žádné jiné místo v Česku, nebylo nikdy místem teroristického útoku (CzechTourism 2011). Kromě hrozby terorismu jsou další ukazatele, které vyjadřují bezpečnost cílové destinace, jako kriminalita, hygiena a zdravotní rizika, bezpečnost na pozemních komunikacích a také přírodní hrozby (CzechTourism 2011). Kriminalita je v Česku největší v hlavním městě, avšak v porovnání s jinými evropskými státy je relativně nízká. To potvrzuje studie porovnávající některá evropská města, podle níž Praha patří mezi města s nejnižším počtem ohlášených trestných činů v relativních hodnotách (Útvar rozvoje hl. m. Prahy 2011). V Česku jako vyspělém státu jsou minimální zdravotní rizika. Tyto skutečnosti můžeme označit za pull faktory Prahy (viz. kap. 2.4).

Cestovní ruch v Praze však v minulosti negativně ovlivnily přírodní hrozby, zejména povodně. Ve sledovaném období měly na cestovní ruch největší dopad povodně na Vltavě z roku 2002. Celkový počet zahraničních turistů v Praze klesl přibližně o šestinu. Klesly počty téměř všech národnostních skupin zahraničních turistů. Příjezdy domácích hostů klesly o 10 %. Je pravděpodobné, že povodně zapříčinily také výrazné snížení počtu jednodenních návštěvníků, jejichž cesty jsou většinou více spontánní a jejich zrušení není tolik problematické. Povodně nejvíce poznamenaly počty příjezdů turistů ze sousedních zemí, které rovněž postihly ničivé povodně. Počet ruských turistů ve třetím čtvrtletí roku 2002, kdy se projevil důsledek povodní, byl v porovnání se stejným obdobím v předchozím roce o 27 % nižší. Na meziroční změně ruských turistů

se povodně projevily poklesem o pouhých 1,5 %, což byly v porovnání s dalšími státy, jedny z nejnižších ztrát (ČSÚ 2014). Avšak jak již bylo zmíněno, vzhledem k rostoucí tendenci počtu Rusů byly ztráty pochopitelně vyšší. Červencové povodně z roku 2013 měly podobné dopady avšak ve značně nižší míře. Opět klesly nejvíce příjezdy turistů ze sousedních zemí. MAG Consulting (2013) uvedl, že zahraniční turisté rušili své zájezdy jen zřídka. Počet ruských turistů meziročně opět vzrostl, ale ne tak výrazně jako v minulých letech. V případě povodní, teroristických útoků a podobných událostí se projevuje jedna z nevýhod vízové povinnosti, kvůli které musí Rusové kupovat zájezdy nebo letenky s časovou rezervou pro vyřízení dokumentu. Kvůli náhlým událostem by zájezd museli zrušit a mohli by přijít o část zaplacených peněz. To může být důvodem, proč poklesy jejich počtu jsou v těchto situacích v porovnání s jinými zahraničními turisty spíše nižší.

Svou roli může mít rovněž tolerance rezidentů vůči turistům (CzechTourism 2011). V případě vnímání ruských turistů pražskými rezidenty můžeme hovořit o jistých antipatiích. To potvrdily i respondenti, kteří uvedli, že pohled na ruské turisty v porovnání s turisty jiných národností je spíše negativní. Starší generace vnímají ruské turisty ve spojitosti s minulostí. Palatková a kol. (2013, s. 231) uvádí, že „podle nich jsou hluční, bezohlední a příliš na sebe upozorňují.“ Nedá se však předpokládat, že by tento fakt ruské turisty zásadně odrazil od návštěvy Prahy.

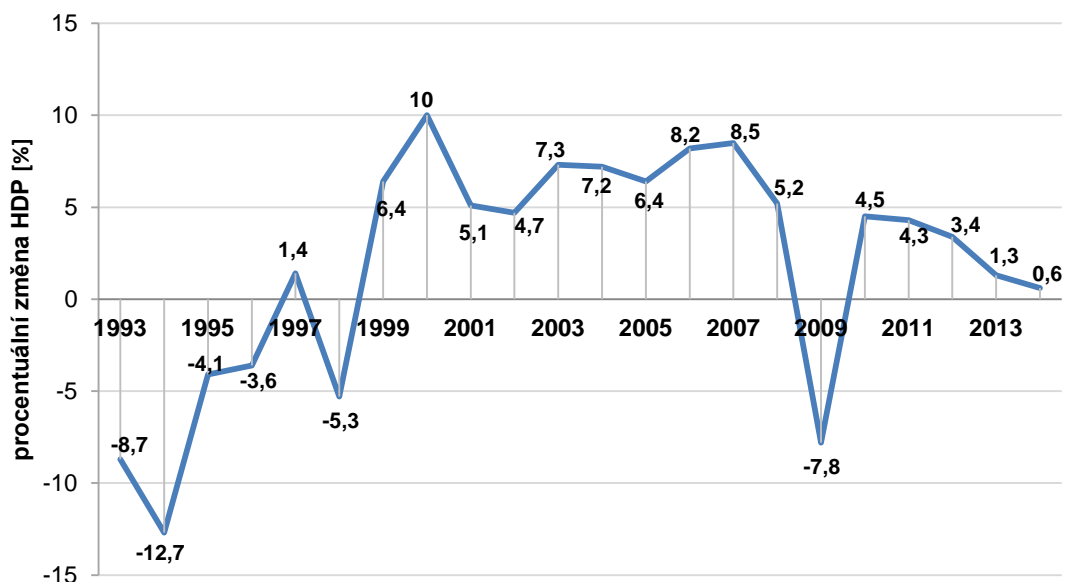
5.3 Ekonomické faktory

Analýza vývoje počtu ruských turistů v Praze ukázala významný vliv ekonomických faktorů na poptávku po Praze. Ve sledovaném období prošlo Rusko několika ekonomickými krizemi, které způsobily nestabilitu ruské ekonomiky. V období krizí došlo ke snížení HDP státu (viz graf 3), inflaci a také zvýšení nezaměstnanosti. V důsledku krize a s ní spojených následků pak ruští turisté omezili počet výjezdů do zahraničí. Mezi ekonomické faktory můžeme kromě stability ekonomicky státu zařadit také výši disponibilního příjmu turistů, cenovou úroveň destinace a zdrojového trhu a také úroveň devizového kurzu (Palatková 2014).

„Rusko během transformačního procesu prodělalo silný ekonomický propad, který probíhal v letech 1992 až 1997“ (Cihelková 2009, s. 219). I přes špatnou ekonomickou situaci v Rusku však počet turistů v Praze velmi výrazně přibýval. Měnová krize v roce 1998 způsobila oslabení ruského rublu z 6 RUB za 1 USD na 20 RUB za 1 USD

(Kurzy.cz 2015). Krize utlumila významný nárůst ruských turistů v Praze v předešlých letech a v roce 1999 způsobila 14% pokles. V následujícím roce zaznamenala ruská ekonomika výrazný nárůst a ten pokračoval ještě několik dalších let. Díky zlepšující se ekonomické situaci se zvyšovalo množství Rusů, kteří si mohli zahraniční cestu dovést.

Graf 3: Vývoj ruského HDP v letech 1993 až 2014

Zdroj: IMF Data 2015

Snížení HDP Ruska v roce 2009 bylo důsledkem světové ekonomické krize, která vypukla v předchozím roce. Ta se na mezinárodním cestovním ruchu projevila na globální úrovni. V USA vznikla hypoteční krize, která se v podobě krize ekonomické a finanční rozšířila celosvětově, zejména do EU. Podle studie UNWTO (2013) finanční krize postihla mezinárodní cestovní ruch ekonomik vyspělých států mnohem výrazněji než v rozvojových zemích. Od konce roku 2008 začal klesat počet výjezdů ruských turistů do zahraničí. Ruští turisté v období krize upřednostnili levnější dovolené ve vlastním státu (RATA News 2012). Právě posílení domácího cestovního ruchu bylo možným východiskem, které mohlo alespoň částečně nahradit škody z oslabení zahraničního cestovního ruchu. V Česku bylo zaznamenáno pouze mírné oživení domácího cestovního ruchu (ČSÚ 2014), v Praze počet domácích turistů mezi rokem 2008 a 2009 stagnoval (viz tab. 6). Ruských turistů ubylo o více než 18 % (viz tab. 6).

Tab. 6: Změna v počtu hostů v HUZ Prahy z deseti nejvýznamnějších zdrojových zemí mezi roky 2008 a 2009 (počet hostů v tis.)

zdrojový stát	2008	2009	index 2009/2008
Rezidenti	536,3	537,9	100,29
Německo	566,8	583,0	102,84
Spojené království	428,0	327,0	76,41
Itálie	312,5	303,0	96,93
Spojené státy americké	261,1	235,8	90,31
Rusko	250,0	203,4	81,34
Španělsko	226,4	178,8	79,01
Francie	178,6	175,5	98,26
Polsko	133,0	139,5	104,85
Slovensko	99,1	106,6	107,57
Japonsko	98,2	91,7	93,41
Zahraniční turisté celkem	4051,1	3809,0	94,02

Zdroj: ČSÚ 2015

Pokles počtu zahraničních turistů nebyl tolik významný, protože snížení počtu příjezdů významných skupin zahraničních turistů (Rusové, Britové, Američané, Španělé, Japonci) částečně nahradili turisté ze sousedních zemí (viz tab. 6). Cestování do sousední země nevyžaduje tolik finančních prostředků jako do vzdálenějších zemí. Proto turisté ze sousedních zemí mohli vedle domácích cest zvolit jako cíl cesty právě Prahu. Pro turisty ze vzdálenějších zemí, jako například Rusko, byly cesty do Prahy v období krize finančně náročné. A to způsobilo jejich omezení.

Obnově cestovního ruchu v Praze po světové ekonomické krizi napomohly také marketingové strategie, do kterých hlavní město v období krize investovalo 80 mil. Kč (Magistrát hlavního města Prahy 2009). Příjezdy zahraničních turistů byly rychle obnoveny. Obnovení poptávky ruských turistů souviselo také s rychlou obnovou ruské ekonomiky a v roce 2010 už byl zaznamenán jejich výrazný nárůst.

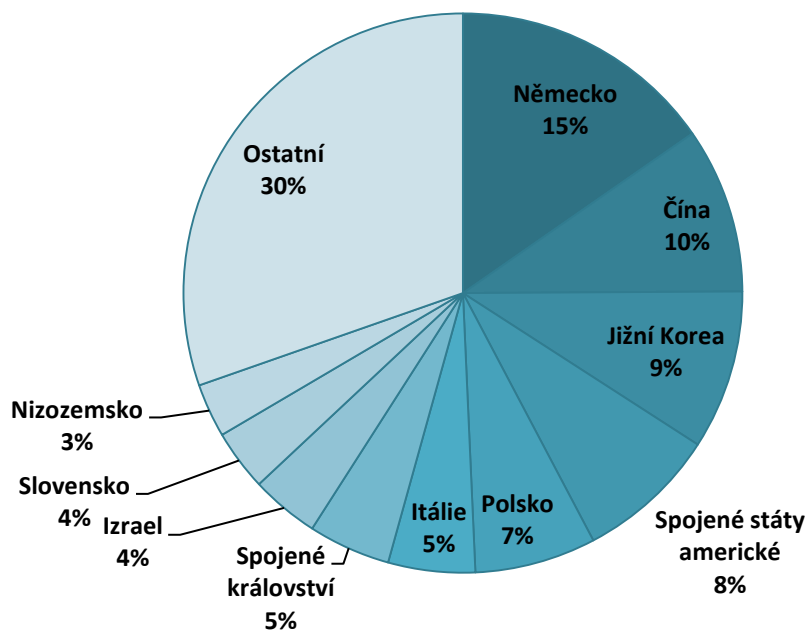
V roce 2014 bylo příčinou snížené návštěvnosti Prahy ruskými turisty oslabení ruské měny, které bylo důsledkem sankcí uvalených na Rusko v souvislosti s Ukrajinskou krizí. Příčinou oslabení měny bylo rovněž snížení cen ropy, na jejímž exportu je ruská ekonomika závislá. Špatná ekonomická situace v Rusku zapříčinila v Praze prokazatelné snížení počtu ruských turistů o více než 12 %. V tomto případě oslabila hodnota rublu na 73 RUB za 1 USD (Kurzy.cz 2015). V souvislosti s nepokojem na Ukrajině ve stejném období klesl také počet ukrajinských turistů, a to o více

než 20 %. Dopady krize se projeví rovněž v dopravě (viz kap. 5.4) a činnosti CK. Důsledkem byl krach několika ruských CK. Obavy s tím spojené se rovněž mohly podepsat na sníženém výjezdu ruských turistů.

Navzdory těmto událostem však v Praze stoupl celkový počet zahraničních turistů (viz tab. 4), počet jejich přenocování (ČSÚ 2015) a také příjmy z cestovního ruchu. V Praze se oproti předešlému roku zvýšil počet zahraničních turistů o 267 098 (viz tab. 4). To znamená, že úbytek ruských a ukrajinských turistů byl nahrazen a navíc byl zaznamenán pětiprocentní meziroční nárůst. Jednalo se tedy o větší nárůst zahraničních turistů než mezi lety 2012 a 2013.

Na zvýšeném počtu zahraničních turistů se nejvíce projeví příjezdy turistů z Německa a dvou asijských zemí, Číny a Jižní Koreji (viz graf 4). Již zmíněné dohady o značně negativních dopadech na průmysl cestovního ruchu Česka v důsledku sankcí uvalených na Rusko (viz kap. 5.1), tato data částečně vyvrací. Při ztrátě ruských turistů, musíme brát v úvahu jejich vysoký počet přenocování a nadprůměrné výdaje. Jelikož však ani jeden ze zmíněných ukazatelů oproti předešlému roku nezaznamenal snížení, můžeme říct, že pokles ruských turistů v Praze byl nahrazen.

Graf 4: Národnostní struktura nárůstu zahraničních hostů v HUZ Prahy v roce 2014

Zdroj: ČSÚ 2015

Pokud by se v důsledku sankcí jednalo o padesátiprocentní ztráty ruských hostů, jak uvedl Jaroslav Beránek (viz kap. 5.1) byly by ztráty hůře nahraditelné. Další závěry však bude možné vyvozovat až po zhodnocení letošního roku, v kterém by podle nejnovějších dat mohly příjezdy ruských turistů do Prahy zaznamenat ještě větší ztráty (ČSÚ 2015). Praha je cílem mnoha národnostních skupin turistů, proto je vždy šance, že Rusy nahradí jiní turisté. Stejně tak jako tomu bylo v roce 2014. Pro ekonomiku Prahy mají v tomto ohledu vysoký potenciál turisté z Číny a Jižní Koreji. Ti sice v Praze tráví méně dní, avšak vykazují vysoké výdaje a v posledních letech se počty jejich příjezdů významně zvyšují (ČSÚ 2015). Také je nutné brát v úvahu zájmy Prahy a jejího udržitelného rozvoje. Praha je už nyní turisticky velmi přetížena, a proto stálé úsilí o navýšení počtu turistů může mít pro Prahu negativní důsledky (viz obr. 4).

5.4 Realizační faktory

„Realizační faktory umožňují danou oblast dosáhnout (doprava) a využít (infrastruktura služeb)“ (Ryglová, Burian, Vajčnerová 2011, s. 35). Ve zkoumané problematice této práce je důležitá doprava, jako spojovací článek mezi zdrojovou zemí a cílovou destinací. Při výběru destinace jsou nejdůležitější přepravní faktory finanční náklady, časová náročnost a vzdálenost destinace (Prideaux 2000). Následující faktory budou v této kapitole zhodnoceny v souvislosti s rozvojem dopravy a poptávkou po Praze.

Vzhledem ke vzdálenosti Ruska a Česka je pro dopravní dostupnost klíčová letecká doprava. „Letecká doprava z/do Ruska zaznamenala během posledního desetiletí výrazný rozvoj a cenově dostupné cestování bylo vedoucím podmětem nárůstů výjezdového cestovního ruchu“ (UNWTO 2009, s. 15). V roce 2009 reprezentovali cesty letadlem 50% všech výjezdů ruských turistů (Czech Tourism 2010). Rozvoj letecké dopravy byl podpořen zavedením nových přímých spojení a vznikem nízkonákladových leteckých společností (Palatková 2014).

Rusko je rozlohou největší stát světa a dopravní možnosti pro obyvatele některých oblastí mohou být omezené. S nárůstem počtu přímých spojení se Praha stává dostupnější z různých regionů Ruska. Turistům z oblastí nově propojených přímou linkou se také snižuje časová náročnost cesty. Přímé spoje na trasách mezi Ruskem a Prahou přibývají téměř každoročně. Podle letního letového řádu v roce 2008 spojovalo Prahu s ruskými destinacemi sedm přímých linek (Naše peníze 2008). V roce 2014 jich bylo dvanáct (LVH 2014).

Časovou náročnost a cenu různých typů dopravy můžeme porovnat z informací o přímých linkách na trase Moskva – Praha (viz tab. 7). Moskva je nejvýznamnějším zdrojovým regionem ruského výjezdového cestovního ruchu (UNWTO 2009). Z ruského hlavního města, kde žije 8 % ruských obyvatel, zajišťuje dopravu do Prahy kromě leteckých spojení ze dvou moskevských letišť také přímý vlakový a autobusový spoj. Tato trasa je dopravně nejlépe obsluhovaná. Přímý vlakový a autobusový spoj je mezi Ruskem a Prahou zajišťován pouze na této trase. Z moskevského letiště Šeremetěvo jsou letecké spoje do Prahy vybavovány několikrát denně.

Tab. 7: Porovnání dopravních spojení mezi Moskvou a Prahou v roce 2015

doprava	dopravce	čas	cena	jízdní řád
automobilová	-	cca 20 hod	-	-
autobusová	Norma-A SIA	39 hod 25 min	2 911 Kč	každý den
vlaková	RŽD (FPK)	cca 28 hod	5 673 Kč až 9 935Kč	1x až 3x týdně
letecká (let. Šeremetěvo)	ČSA, SmartWings, Aeroflot	cca 2 hod 50 min	okolo 2 500 až 6 000 Kč	několikrát denně
letecká (let. Vnukovo)	Transaero Airlines	cca 3 hod	okolo 3 000 Kč	každý den

Zdroj: GoogleMaps 2015, Idos.cz, Letuška.cz

Ceny letecké dopravy jsou různé, je možné sehnat letenky za ceny srovnatelné s autobusovou dopravou (viz tab. 7). Snížení cen letecké dopravy proběhlo v důsledku rozšíření počtu aerolinek působících na linkách mezi Prahou a Ruskem, čímž vzrostl konkurenční boj, který způsobil snížení cen. Tím se letecká doprava stala cenově dostupnější pro širší okruh ruských turistů. Snížení cen podpořilo rovněž zavedení nízkonákladových aerolinek. Na přímých linkách mezi Ruskem a Prahou však provozuje lety pouze jedna nízkonákladová společnost, a to SmartWings na lince Praha – Moskva (Šeremeťevo). Rozšíření působení některých nízkonákladových aerolinek na trasách mezi Prahou a Ruskem je jednou z dalších možností rozvoje dopravy do budoucna. Zpráva o výjezdovém cestovním ruchu Ruska v roce 2009 (CzechTourism 2010) uvádí, že využívána je stále také autobusová doprava a to zejména staršími lidmi nebo méně zámožnými turisty. Snížení cen letenek umožnilo cestujícím s nižšími příjmy zvolit místo pozemní dopravy leteckou dopravu, která je obdobně cenově náročná. Využití letecké dopravy navíc zásadně zkracuje čas cesty. Časová náročnost je také jedním z kritérií při výběru destinace. Časově nejméně náročná je jednoznačně doprava letecká. V rámci zlepšování dopravní dostupnosti se

však zkracuje také jízdní doba železničních spojení. Jízdní čas vlakového spoje na trase Moskva - Praha byl v novém jízdním řádu na konci roku 2013 zkrácen o téměř 5 hodin (České dráhy 2013). I přes zmíněné výhody letecké dopravy je mezi Moskvou a Prahou stále vysoce využívaná také železniční doprava a to zejména ruskými turisty (Mladá Fronta 2013). Důvodem pro upřednostnění pozemní dopravy může být fakt, že ačkoliv je letecká doprava nejbezpečnějším způsobem dopravy, teroristické útoky nebo letecké havárie v lidech vyvolávají strach z létání (viz kap. 5.2). Poptávku po železniční dopravě potvrzuje také nabídka ruských CK, které nabízí pobytové zájezdy do Prahy s využitím železniční dopravy.

Bezesporu můžeme hledat souvislost v nárůstu počtu ruských turistů v Praze s rozvojem mezinárodní dopravy. Například v letech 2006 až 2012, s výjimkou roku 2009, se jejich počet každoročně zvýšil o minimálně 30 % (viz tab. 4). Data o počtu odbavených z LVH do Moskvy a Ruska obecně (viz tab. 8) mají stejně jako návštěvnost Prahy rostoucí tendenci. Údaje za rok 2014 ukazují pokles odbavených cestujících na těchto trasách. Tento pokles lze vysvětlit sníženou poptávkou po zahraničních cestách ruských turistů z důvodů ruské ekonomické situace ve spojitosti s Ukrajinou krizí (viz kap. 5.3). Podle slov respondenta 1 se dopad zmíněných událostí prokazatelně projevil na letecké dopravě. Z důvodu nezaplňených kapacit mnoha letů se nasazované kapacity letadel musely omezit, některé lety se dokonce úplně zrušily a také klesly ceny letenek. ČSA (2014) v tiskové zprávě uvedly, že „i přes [loňský] meziroční pokles poptávky cestujících z Ruska do [Česka] je ruský trh pro České aerolinie velmi významným s vysokým potenciálem rozvoje díky možnostem zahájit provoz na linkách do nových destinací.“ Plánované rozšíření počtu přímých spojů ČSA do Ruska však neproběhlo, zřejmě právě z důvodů snížení poptávky. Aktuálně je Praha pravidelnou přímou linkou spojená s deseti ruskými letišti.

Tab. 8: Počet odbavených osob na LVH do destinací Rusko a Moskva v letech 2010 až 2014

rok	Rusko (v tis.)	Moskva /Šeremet'evo/ (v tis.)	celkem odbaveno (v mil.)
2014	1 004,4	592,8	11,1
2013	1 108,3	637,6	11
2012	979,6	589,7	10,8
2011	856,8	539,1	11,8
2010	735,1	474,1	11,6

Zdroj: LVH 2015, LVH 2014, LVH 2013, LVH 2012, LVH 2011

6 Závěr

Hlavním cílem práce bylo zhodnotit vývoj návštěvnosti Prahy ruskými turisty a určit, jaké faktory návštěvnost ovlivnily. K tomu napomohly také další dílčí cíle. Jedním z nich bylo charakterizovat ruské turisty v Praze. Některé charakteristické znaky v chování a motivacích turistů můžeme přiřadit k jejich národnosti a kultuře. Na základě zjištěných poznatků můžeme Rusy označit za náročné turisty, kteří si rádi dopřejí kvalitní a komplexní služby, s čímž souvisí také jejich vysoké výdaje. Charakteristickým znakem jejich návštěv jsou nadprůměrné počty přenocování. Prahu nejčastěji navštěvují v jarních měsících. Rovněž je zaznamenáván vysoký počet návštěv v prosinci a v lednu. Rusové Prahu navštěvují stejně jako ostatní zahraniční turisté hlavně z důvodu poznání historických a kulturních památek. Atraktivita Prahy souvisí také s jejími pull faktory v podobě relativní bezpečnosti, výhodné polohy a pro některé turisty také relativně nízkých cen. Pro Rusy je další výhodou Prahy a Česka celkově relativně nízká jazyková bariéra. Motivací k cestě do Prahy jsou stejně tak návštěvy příbuzných a známých. V případě Rusů se jedná zejména o návštěvy ruských studentů, kteří v Praze studují. Další motivace, které je možné přiřadit všem zahraničním turistům, jsou kulturní a sportovní akce, nákupy, obchodní cesty nebo tranzit.

Dalším cílem bylo porovnat počty ruských turistů v Praze od roku 1993 a odůvodnit příčiny změn. Pro tento účel vznikla tab. 4, která byla východiskem analýzy vývoje jejich počtů. Data za jednotlivé roky byla porovnána, avšak musíme brát v úvahu změny metodiky získávání statistických dat a možné nepřesnosti dat, o kterých se v práci hovoří v rámci metodiky. Analýza ukázala dlouhodobou rostoucí tendenci, která byla několikrát narušena vlivem různých faktorů. Jaké faktory ovlivnily návštěvnost Prahy ruskými turisty a jak? Na základě analýzy byly potvrzeny vlivy ekonomických, politických, bezpečnostních a realizačních faktorů, které byly dále diskutovány.

Faktory můžeme rozdělit podle jejich dopadů na poptávku Rusů po Praze na ty, které poptávku zvýšily a naopak snížily. Kromě pull faktorů, které trvale pozitivně ovlivňují návštěvnost Prahy, podpořil počet příjezdů ruských turistů rozvoj dopravy. Ve sledovaném období zlepšilo dostupnost Prahy z Ruska rozšíření počtu přímých spojení. V důsledku snížení cen letenek se cestování stalo cenově přijatelnější pro více potencionálních turistů. Železniční spojení mezi Moskvou a Prahou bylo významně urychleno, čímž se snížila časová náročnost stále vysoce využívaného spojení. Jednou

z příčin výrazného nárůstu počtu ruských turistů v Praze byl ekonomický růst Ruska, avšak pouze v některých letech sledovaného období.

Nepříliš stabilní poptávka ruských turistů ve sledovaném období byla zapříčiněna zejména ekonomickými faktory. Ekonomické krize Ruska se na návštěvnosti Prahy projevíly hned několikrát, vždy výrazným poklesem počtu příjezdů. Na příkladu projevů světové ekonomické krize z roku 2008 na cestovní ruch v Praze bylo částečně dokázáno, že turisté v období krize upřednostňují cenově přijatelnější domácí cestovní ruch a cesty do sousedních zemí. Světová krize pro Prahu znamenala snížení počtu turistů ze vzdálenějších zemí, tedy i z Ruska, a jejich částečné nahrazení turisty ze sousedních zemí. Ekonomické krize Ruska v letech 1998 a 2014 měly za následek oslabení ruské měny, čímž se zahraniční výjezdy staly finančně náročnějšími, což bylo hlavním důvodem jejich omezení. Krize měly i další negativní důsledky v oblasti cestovního ruchu, například krach CK. Snížení příjezdů ruských turistů proběhlo také v důsledku povodní v Česku z roku 2002. Přesné dopady však není možné určit, jelikož ještě doznívaly důsledky zavedení vízové povinnosti. Avšak pokles Rusů patřil k nejnižším ze všech skupin zahraničních turistů. Můžeme konstatovat, že cestovní ruch Prahy byl v první řadě narušen snížením počtu turistů ze sousedních zemí a domácích turistů. Projevy povodní z roku 2013 nebyly tak zásadní. Diskutovány byly rovněž dopady teroristických útoků ve Spojených státech amerických z roku 2001. Jejich vliv na návštěvnost Prahy ruskými turisty však není prokazatelný. Meziroční změna v návštěvnosti byla ovlivněna dopady povodní.

V celém sledovaném období se největší procentuální pokles počtu ruských turistů projevil po zavedení vízové povinnosti. Její zhodnocení bylo jedním z dílčích cílů. Příčinou poklesu návštěvnosti byly skutečnosti spojené se zavedením víza. Jednalo se v první řadě o zdražení výjezdu z důvodu poplatku za vydání dokumentu. Dalším důvodem byla povinnost projít náročným procesem vyřizování víz, který rovněž znemožňuje spontánní cesty. V práci bylo diskutováno, zda je zrušení vízové povinnosti v zájmu cestovního ruchu Prahy. Na tuto otázku není jednoznačná odpověď, protože nemůžeme přesně určit dopady v návštěvnosti ruských turistů v případě zrušení vízové povinnosti. Odhady mluví o možném zdvojnásobení počtu příjezdů. To by zásadně ovlivnilo i celkový počet turistů v Praze, který se až na výjimky každoročně zvyšuje. Větší počet příjezdů ruských turistů by pro subjekty cestovního ruchu Prahy i pro samotné město znamenal vyšší finanční zisky. V případě zeslabení poptávky by však ekonomika hlavního města ztráty více pocítila a mohlo by to zásadně snížit příjmy a rovněž počty pracovních míst v cestovním ruchu. Navýšení počtu ruských turistů by

také mohlo mít dopady omezující udržitelný rozvoj města, a to například v podobě znečištění města, dopravní zátěže, zvýšení nákladů na služby apod. Některé v práci zmíněné poznatky však zpochybňují, že by zrušení vízové povinnosti způsobilo tak vysoký nárůst jejich příjezdů. V takovém případě by dopady nebyly tak zásadní. V úvahu musíme brát také otázku bezpečnosti státu, která by v případě zrušení mohla být narušena. Souvislosti s tímto tématem má také migrace, obchodní a ekonomické styky apod., což je předmětem zkoumání jiných studií.

Práce se rovněž zabývala možnými změnami, které přinesl vstup Česka do schengenského prostoru a s tím spojené společné vízum. Pro státy schengenského prostoru znamenala tato dohoda možnost neomezeného pohybu v rámci celého prostoru, což usnadnilo cestování v rámci území členských států, tedy i do Prahy. Můžeme říci, že taktéž pro ruské turisty se rozšířily možnosti v cestování. Zavedení společného víza umožnilo rozšíření nabídky CK o kombinované zájezdy a fakultativní výlety mimo Česko, což mohlo do Prahy přilákat více turistů. Avšak v případě kombinovaných zájezdů se zisky z turistů rozdělí do všech navštívených zemí, což pro Prahu není z ekonomického hlediska přínosem. Jelikož ruští turisté mohou na základě jednoho dokumentu navštívit jakoukoliv zemi schengenského prostoru, má Praha jako turistická destinace větší konkurenci.

Ruští turisté jsou pro Prahu významní zejména z důvodu vysokého přílivu finančních prostředků. Jejich vysoká návštěvnost v měsíci lednu alespoň částečně pokrývá jinak velmi nízkou poptávku po návštěvě Prahy v tomto měsíci. To se dá rovněž považovat za přínos pro cestovní ruch Prahy, protože nestabilní poptávka některých destinací pro ně může být ekonomickým ohrožením. Analýza vývoje návštěvnosti Prahy ruskými turisty ukázala několik zásadních poklesů. V případě Prahy je národnostní struktura zahraničních turistů velmi pestrá. Výkyvy v návštěvnosti Rusů se ve sledovaném období na celkovém počtu zahraničních turistů nikdy zásadně neprojeví. Ani v roce 2014, kdy prognózy pro cestovní ruch Prahy nebyly příliš optimistické. Výrazný pokles ruských turistů v roce 2014 byl prokazatelně nahrazen. Závislost na konkrétním zdrojovém trhu však může být riskantní, a ekonomické dopady v případě vyšších poklesů Rusů by se již mohly projevit. Nejvíce v ohrožení by v takovém případě byly subjekty cestovního ruchu orientované na ruský trh. Nepříznivé dopady mohou pocítit také aerolinky provozující lety na trase mezi Prahou a Ruskem, což se ukázalo již v roce 2014. Pro Prahu je tedy z ekonomického hlediska výhodnější nezaměřovat se pouze na jeden zdrojový trh. Je nutné podpořit příjezdy turistů z více zemí a rovněž příjezdy domácích turistů, jejichž počty jsou velmi nízké.

Poslední otázka se týkala budoucího vývoje návštěvnosti Prahy ruskými turisty. Jak již potvrdila nejnovější statistická data, také v roce 2015 se na příjezdech projeví současná ekonomická krize Ruska. Na základě předchozího vývoje však lze po obnově ruské ekonomiky znovu očekávat navyšování návštěvnosti ruských turistů a to i bez zrušení vízové povinnosti. Klíčem k tomu může být rozšíření provozu přímých linek do dalších ruských destinací nebo širší nabídka nových produktů cestovního ruchu v Praze a okolí. Svou roli mají také marketingové strategie, které propagují Prahu jako destinaci cestovního ruchu. Rusko má vysoký potenciál stát se nejvýznamnějším zdrojovým trhem cestovního ruchu, avšak je nutné brát v úvahu možná rizika s tím spojená. Několik výkyvů v návštěvnosti ruských turistů ukázalo na zranitelnost ruského trhu, což musí být bráno v úvahu v řízení cestovního ruchu Prahy.

Tato práce představuje první vstup do problematiky vztahů mezi zdrojovou a cílovou destinací na příkladu Ruska a Prahy. Jelikož si tato problematika zasluhuje bližšího zkoumání, můžou být některé dílčí části práce předmětem dalších studií. V této práci byla použita zejména sekundární statistická data, poznatky jiných výzkumů a šetření a další relevantní zdroje včetně vlastního kvalitativního výzkumu. Možností pro další výzkumy může být rozšíření kvalitativního výzkumu například o rozhovory se zástupci dalších subjektů cestovního ruchu nebo s profesionály v cestovním ruchu. Na základě toho mohou být detailněji zkoumány jednotlivé faktory cestovního ruchu. Možným zaměřením dalších studií jsou také motivace turistů, zkoumané pomocí dotazníkového šetření nebo rozhovorů se samotnými turisty. Některá šetření podobného charakteru již proběhla, avšak zkoumanou cílovou destinací bylo většinou celé Česko. Budoucí výzkumy by se mohly zaměřit pouze na Prahu. Východiskem pro zmíněné výzkumy může být právě tato předkládaná práce.

Seznam použité literatury

- ASHWORT, G. J. (1989): Urban tourism: an imbalance in attention. In COOPER, C. P. (1989): Progress in Tourism, Recreation and Hospitality Research. Belhaven. London. s. 35 – 54.
- BUTLER, R. W. (2006): The Tourism Area Life Cycle. Channel View Publications, Bristol. 391 s.
- CIHELKOVÁ, E. (2009): Světová ekonomika. Obecné trendy rozvoje. C. H. Beck, Praha. 273 s.
- ČEPELÁK (2010): Rusové v Karlových Varech očima místních obyvatel. Urban People. 12, č. 3., s. 589 – 608.
- České dráhy (2013): Nový vlak EuroNight Vltava výrazně zkrátí jízdní dobu mezi Prahou a Moskvou. Tisková zpráva. 18. 12. 2013. [online]. Dostupné z: <http://www.cd.cz/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/-19068/> (11. 5. 2015)
- Česká Televize (2014): Cizinci v ČR: Přibývá Rusů, naopak Ukrajinci odcházejí. ČT24: Domáci. 13. 2. 2014. [online]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/262448-cizinci-v-cr-pribyva-rusu-naopak-ukrajinci-odchazeji/> (12. 5. 2015)
- ČSA (2014): Sedm nových destinací otevřou České aerolinie v letní sezóně 2015. Tiskové zprávy. 20. 11. 2014. [online]. Dostupné z: http://www.csa.cz/cs/portal/quicklinks/news/news_tz/news_tz_data/tz_20112014.htm (5. 6. 2015)
- ČTK (2014): Praha bude lákat české turisty za pivní gastronomií. Praha. 21. 10. 2014. [online]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/regiony/praha/zpravy/praha-bude-lakat-ceske-turisty-za-pivni-gastronomii/1137754> (10. 6. 2015)
- DUMBROVSKÁ, V. (2012): Vývoj postavení Prahy – destinace cestovního ruchu ve středoevropském prostoru. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 131 s.
- FRANKE, A. (2012): Statistiky cestovního ruchu. Wolters Kluwer Česká republika. Praha. 230 s.
- GALVASOVÁ, I., BINEK, J., HOLEČEK, J., CHABIČOVSKÁ, K., SZCZYRBA, Z. (2008): Průmysl cestovního ruchu. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha, 262 s.
- HALL, M., PAGE, S. (1999): The Geography of Tourism and Recreation: Environment, Place and Space. Routledge, London. 361 s.
- HAMARNEH, I. (2012): Geografie turismu: mimoevropská teritoria. Grada Publishing, Praha, 213 s.
- HAYLLAR, B., GRIFFIN, T., EDWARDS, D. (2008): City Spaces – Tourist Places. Elsevier, Oxford. 381 s.
- HEITMANN, S. (2011): Tourist behavior and tourist motivation. In: ROBINSON, R., HEITMAN, S., DIEKE, U. C. (2011): Research Themes for Tourism. CABI, Cambridge. s. 31 – 44.
- HEJMA, A. (2003): Terorismus ve světě a cestovní ruch. COT Business. č. 3, s. 1-8.
- HENDL, J. (2012): Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Portál. Praha. 407 s.

HESKOVÁ, M., BERÁNEK, J., DVOŘÁK, V., NOVACKÁ, L., ORIEŠKA, J. (2006): Cestovní ruch pro vyšší odborné školy a vysoké školy. Fortuna. Praha. 224 s.

Mladá Fronta (2013): Praha má nejrychlejší vlakové spojení s Moskvou v historii. Doprava. 18. 12. 2013. [online]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/praha-ma-nejrychlejsi-vlakove-spojzeni-s-moskvou-v-historii-p42/-eko-doprava.aspx?c=A131218_154110_eko-doprava_fih (2. 5. 2015)

Mladá Fronta (2014) Sankce vůči Rusku mohou ČR vrátit do recese a umazat až 40 tisíc míst. Evropská unie. 18. 3 2014. [online]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/dopad-sankci-vuci-rusku-na-ekonomiku-dvo/-eko_euro.aspx?c=A140318_085331_eko_euro_fih (5. 6. 2015)

MAG Consulting (2006): Školení a vzdělávání pracovníků v cestovním ruchu – komunikace a praktické dovednosti pracovníků v cestovním ruchu. MAG Consulting. Praha. [online]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/getmedia/e57a5304-6a2c-4ea2-9137-9cb8e2af4100/GetFile43> (22. 4. 2015)

MAG Consulting (2013): Povodně budou mít vliv i na cestovní ruch. Tiskové zprávy. 3. 6. 2013. [online]. Dostupné z: <http://www.magconsulting.cz/povodne-budou-mit-vliv-cestovni-ruch/> (30. 5. 2015)

Magistrát hlavního města Prahy (2009): Zpráva z 15. jednání Rady hl. m. Prahy 21. 4. 2009. Tiskové zprávy. [online]. Dostupné z: http://servis.praha-mesto.cz/80223_Praha-v-dobe-ekonomicke-krize-podpori-prijezdovou-turistiku (12. 4. 2015)

MASON, P. (2003): Tourism Impacts, Planning and Management. Routledge, London. 183 s.

Metodika: cestovní ruch (2015): Cestovní ruch – časové řady. ČSÚ. Praha. [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_casove_rady_cestovni_ruch (12. 4. 2015)

Metodika TSA (2015): Satelitní účet cestovního ruchu. ČSÚ. Praha. [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/tabulky_satelitniho_uctu_cestovniho_ruchu (28. 4. 2015)

Ministerstvo dopravy (2014): Přehled států Evropské unie zapojených do schengenské spolupráce. [online]. Dostupné z: http://www.mdcz.cz/NR/rdonlyres/D04A6A74-5F7E-49A8-9FF3-DC88BF15180E/0/staty_Schengenu.pdf (8. 4. 2015)

Ministerstvo zahraničních věcí (2013): Schengenská víza na více vstupů za účelem turistiky. Víza a konzulární informace. [online]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/yekaterinburg/cz/viza_a_konzularni_informace/schengenska_viza_na_vice_vstupu_za.html (26. 5. 2015)

MMR (2007): Cestovní ruch a udržitelný rozvoj. MMR ČR. Praha. [online]. Dostupné z: http://www.mmr.cz/getmedia/b973337b-cccc-42a3-9d192b23356dcff2/GetFile15_1.pdf (6. 4. 2015)

MMR (2014): Průměrná délka pobytu turistů u nás se opět zkrátila. Tisková zpráva. MMR ČR. 11. 11. 2014. [online]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Ministerstvo/Ministerstvo/Pro-media/Tiskove-zpravy/2014/Prumerna-delka-pobytu-turistu-u-nas-se-opet-zkrati> (2. 4. 2015)

MMR (2014): Zkvalitnění informací pro zpracování satelitního účtu cestovního ruchu ČR (TSA). Statistiky a analýzy. MMR ČR. Praha. [online]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Cestovni-ruch/Statistiky-Analyzy/Zkvalitneni-statisticky-ch-dat-o-cestovnim-ruchu/Zkvalitneni-informaci-pro-zpracovani-Satelitniho-u> (3. 5. 2015)

- Naše peníze (2008): Z pražského letiště odlétá stále více letadel. 28. 3. 2008. [online]. Dostupné z: <http://www.nasepenize.cz/z-prazskeho-letiste-odlata-stale-vice-letadel--3420> (1. 6. 2015)
- NETTO, A. P. (2009): What is Tourism? Definitions, Theoretical Phases and Principles. In: TRIBE, J.: Philosophical Issues in Tourism. Channel View Publications, Bristol. s. 43 – 61.
- NEUMAYER, E. (2006): Unequal access to foreign spaces: how states use visa restrictions to regulate mobility in a globalized World. Department of Geography and Environment. London School of Economics and Political Science, London. 31, č. 1. s. 72-84.
- OECD (2014): OECD Tourism Trends and Policies 2014. OECD Publishing. 416 s.
- PALATKOVÁ, M. (2014): Mezinárodní turismus. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, Praha, 262 s.
- PALATKOVÁ, M., ZICHOVÁ, J. (2014): Ekonomika turismu. Praha: Grada Publishing, Praha, 262 s.
- PÁSKOVÁ, M. (2012): Tourist Environmentalism. Czech Journal of Tourism. 1, č. 2, s. 77- 113.
- PEARCE, D. (1987): Tourism Today: A Geographical Analysis. Longman Scientific & Technical. London. 202 s.
- PEARCE, P. (2005): Tourist Behaviour: Themes and Conceptual Schemes. Channel View Publications, Bristol. 249 s.
- PRIDEAUX (2000): The role of the transport system in destination development. Tourism Manager. 21 (2000). s. 53-63.
- PROZOROV, S. (2007): The narratives of exclusion and self-exclusion in the Russian conflict discourse on EU–Russian Relations. Political Geography. 26, č.3. s. 309- 329.
- REISINGER, Y., TURNER, L. (2003): Cross-Cultural Behavior in Tourism: Concept and Analysis. Butterworth Heinemann. Oxford. 368 s.
- RUSSO A. P. (2006): A Re-foundation of the TALC for Heritage Cities. In: BUTLER, R. W. (2006): The Tourism Area Life Cycle. Channel View Publications, Bristol. s.139-161.
- RUX, J. (2007): Služby cestovního ruchu. MMR ČR. Praha. [online]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/getmedia/ea7b1ce8-85da-48fb-9f09-9e62bd6fc7b2/GetFile14.pdf?> (12. 5. 2015)
- RYGLOVÁ, K., BURIAN, M., VAJČNEROVÁ, I. (2011): Cestovní ruch – podnikatelské principy a příležitosti v praxi. Grada Publishing, Praha. 213 s.
- ŠIMKOVÁ, E. (2004): Systémový přístup a cestovní ruch. In: Lidské systémy. Sborník příspěvků z vědecké konference SI (2004). ÚFPSV PdF UHK. Hradec Králové. s. 143 – 147.
- ŠTĚPÁNEK, V., KOPAČKA, L., ŠÍP, J. (2001): Geografie cestovního ruchu. Karolinum, Praha, 228 s.

Travel Trade Gazette (2014): Jurij Barzykin: I my chceme, aby Česká republika byla v první desítce. 24. 6. 2014 [online]. Dostupné z: <http://www.ttg.cz/jurij-barzykin-i-my-chceme-aby-ceska-republika-byla-v-prvni-desitce/> (12. 4. 2015)

UNWTO (1994): Recommendations on tourism statistics. Statistical Papers, M, č. 83, 77 s. [online]. Dostupné z: http://unstats.un.org/unsd/publication/Seriesm/SeriesM_83e.pdf (21. 3. 2015)

URRY, J. (2002): The tourist gaze: leisure and travel in contemporary societies. Sage, London, 176 s.

VALENTOVÁ, J. (2008): Motivation Factors of Selected National Groups to Travel to the Czech Republic. Amfiteatru Economic. 10, č. 2, s. 306 – 311.

VORLÍČKOVÁ, H. (2004): Cestovní kanceláře trátí statisíce korun. Hospodářské noviny. 21. 6. 2014 [online]. Dostupné z: <http://archiv.ihned.cz/c1-14542150-cestovni-kancelare-trati-statisice-korun> (14. 4. 2015)

VYSTOUPIL, J., ŠAUER, M. (2011): Geografie cestovního ruchu České republiky. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Plzeň. 315 s.

Zákon 159/1999: O některých podmínkách podnikání v oblasti cestovního ruchu. [online]. Dostupné z: <http://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-159-1999-sb-o-nekterych-podminkach-podnikani-v-oblasti-cestovniho-ruchu-a-o-zmene-zakona-c/> (8. 4. 2015)

ZELENKA, J., PÁSKOVÁ, M. (2012): Výkladový slovník cestovního ruchu. Linde. Praha, Praha, 768 s.

Zdroje statistických dat a výzkumů

CzechTourism (2009): Ruští turisté v České republice 2006 – 2009. Příjezdový cestovní ruch - počet návštěvníků a jejich výdaje v ČR. [online]. Dostupné z: <http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?PubID=150053&TypeID=7> (8. 5. 2015)

CzechTourism (2010): Výjezdový cestovní ruch Ruska s hlubším pohledem na image Evropy jako destinace. Studie ETC 2009. [online]. Dostupné z: <http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?PubID=150051&TypeID=7> (11. 5. 2015)

CzechTourism (2011): Česká republika – bezpečná destinace. Databáze výzkumů a analýz. [online]. Dostupné z: <http://www.vyzkumy.czechtourism.cz/download.php?type=analyzy&file=0604> (1. 6. 2015)

CzechTourism (2012): Jak nás vnímají Rusové. STEM/MARK a. s. Praha. [online]. Dostupný z: <http://vyzkumy.czechtourism.cz/631/jak-nas-vnimaji-rusove> (29. 4. 2015)

CzechTourism (2012): Monitoring zahraničních turistů v návaznosti na geografické členění: Rusko, Ukrajina, Pobaltí. STEM/MARK a. s. Praha. [online]. Dostupný z: <http://www.czechtourism.cz/marketingove-aktivity/evropske-projekty/iop-monitoring-zahranicnich-navstevniku-cr/> (19. 4. 2015)

CzechTourism – seznam touroperátorů (2014). Rusko s působností pro Bělorusko a střední Asii. Duben 2014. Praha. [online]. Dostupný z: <http://www.czechtourism.cz/o-czechtourism/kontakty/kontakty-na-zahranicni-zastoupeni/rusko-s-pusobnosti-pro-belorusko-a-stredni-asii/> (18. 4. 2015)

CzechTourism – situační zpráva (2014): Stručné info – Rusko (srpen 2014). Praha. [online]. Dostupný z: <http://www.czechtourism.cz/o-czechtourism/kontakty/kontakty-na-zahranicni-zastoupeni/rusko-s-pusobnosti-pro-belorusko-a-stredni-asii/> (18. 4. 2015)

ČSÚ (2014): Tab. 2.3.1 Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních podle zemí v ČR a krajích (NUTS III). Archiv 2000-2013: Cestovní ruch – časové řady. Praha. [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/cru_cr (25. 3. 2015)

ČSÚ (2014): Tab. 2.3.2 Počet přenocování hostů v hromadných ubytovacích zařízeních podle zemí v ČR a krajích (NUTS III). Archiv 2000-2013: Cestovní ruch – časové řady. Praha. [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/cru_cr (25. 3. 2015)

ČSÚ (2015): Tab. 2.3.1 Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních podle zemí v ČR a krajích (NUTS III). Cestovní ruch – časové řady. Praha. [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/cru_cr (25. 3. 2015)

ČSÚ (2015): Tab. 2.3.2 Počet přenocování hostů v hromadných ubytovacích zařízeních podle zemí v ČR a krajích (NUTS III). Cestovní ruch – časové řady. Praha. [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/cru_cr (25. 3. 2015)

ČSÚ – kategorie HUZ (2015): Tab. 2.4.1 Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních podle kategorie zařízení a zemí v ČR. Cestovní ruch – časové řady. Praha. [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/cru_cr (11. 4. 2015)

European Cities Marketing (2013): ECM Benchmarking Report. [online]. Dostupné z: <http://www.europeancitiesmarketing.com/research/reports-and-studies/ecm-benchmarking-report/> (17. 4. 2015)

ESRI Data (2010): ESRI Data and Maps. Word Map Background.

GoogleMaps (2015): Trasa. [online]. Dostupné z: <https://www.google.com/maps> (12. 4. 2015)

Idos.cz (2015): Jízdní řády. [online]. Dostupné z: <http://jizdnirady.idnes.cz/vlakyautobusy/spojeni/> (10. 4. 2015)

IMF Data (2015): Gross domestic product, constant prices – Percent change. World Economic Outlook Database, April 2015. [online]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/01/weodata/weose1gr.aspx> (28. 5. 2015)

Kurzy.cz (2015): Kurzy měn. Graf USD/RUB. [online]. Dostupné z: <http://www.kurzy.cz/kurzy-men/grafy/nr/RUB-USD/od-4.1.1993/> (10. 6. 2015)

Letuška.cz (2015): Letenky. [online]. Dostupné z: <https://www.letuska.cz/#/> (12. 4. 2015)

LVH (2011): Letiště Prahy vyhodnotilo provozní výsledky za rok 2010. Tisková zpráva. Praha. 31. 1. 2011. [online]. Dostupné z: <http://www.prg.aero/cs/o-letisti-praha/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/letiste-praha-vyhodnotilo-provozni-vysledky-za-rok-2010/> (2. 5. 2015)

LVH (2012): Letiště Praha v roce 2011 odbavilo 11,8 mil. Cestujících, o 2 % více než v roce 2010. Tisková zpráva. Praha. 26. 1. 2012. [online]. Dostupné z: <http://www.prg.aero/cs/o-letisti-praha/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/letiste-praha-v-roce-2011-odbavilo-118-mil-cestujicich-o-2-vice-nez-v-roce-2010/> (2. 5. 2015)

LVH (2013): Zájem cestujících o Prahu trvá, potvrzují to přepravní výsledky Letiště Václava Havla. Tisková zpráva. Praha. 30. 1. 2013. [online]. Dostupné z: <http://www.prg.aero/cs/o-letisti-praha/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/zajem-cestujicich-o-prahu-trva-potvrzují-to-prepravní-výsledky-letiste-vaclava-havla-praha-za-rok-2012/> (2. 5. 2015)

LVH (2014): Letní letový řád na Letišti Václava Havla přináší řadu novinek, včetně spojení do patnácti nových destinací. Tisková zpráva. Praha. 26. 3. 2014. [online]. Dostupné z: <http://www.prg.aero/cs/o-letisti-praha/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/letni-letovy-rad-na-letisti-vaclava-havla-prinasi-radu-novinek-vcetne-spojeni-do-patnacti-novych-destinaci/> (2. 5. 2015)

LVH (2014): Praha láká stále více cestujících, vyplývá to z přepravních výsledků Letiště Václava Havla za rok 2013. Tisková zpráva. Praha. 23. 1. 2014. [online]. Dostupné z: <http://www.prg.aero/cs/o-letisti-praha/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/praha-laka-stale-vice-cestujicich-vypluva-to-z-prepravnich-výsledku-letiste-vaclava-havla-praha-za-rok-2013/> (2. 5. 2015)

LVH (2015): Letišti Václava Havla Praha meziročně stoupl počet odbavených cestujících. Tisková zpráva. Praha. 20. 1. 2015. [online]. Dostupné z: <http://www.prg.aero/cs/o-letisti-praha/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/letisti-vaclava-havla-praha-mezirocne-stoupl-pocet-odbavenych-cestujicich/> (2. 5. 2015)

MAG Consulting (1999): Ročenka cestovního ruchu, ubytování a pohostinství České republiky 1999. MAG Consulting. Praha. 284 s.

MAG Consulting (2000): Ročenka cestovního ruchu, ubytování a pohostinství České republiky 2000. MAG Consulting. Praha. 251 s.

MAG Consulting (2003): Ročenka cestovního ruchu, ubytování a pohostinství České republiky 2003. MAG Consulting. Praha. 208 s.

PALATKOVÁ, M., TITTELBACHOVÁ, Š., HRUBCOVÁ, G., VALSKÁ, T. (2013): Marketingové strategie – Country reporty za rok 2013: Rusko. [online]. Dostupné z: http://www.czechtourism.cz/getmedia/1f54daa2-13fa-44f6-9b6dc896daf5f36b/country_report_rusko_2013.pdf.aspx (25. 3. 2015)

PALATKOVÁ, M., TITTELBACHOVÁ, Š., HRUBCOVÁ, G., VALSKÁ, T. – Spojené Království (2013): Marketingové strategie – Country reporty za rok 2013: Spojené království. [online]. Dostupné z: http://www.czechtourism.cz/getmedia/477dfe3e-9757-4c96-881b-6bf0554d5558/country_report_spojene_kralovstvi_2013.pdf.aspx (11. 6. 2015)

RATA News (2012): Yearly tourist flow/ stream from Russia dropped the first time in the last 7 years. Statistics. [online]. Dostupné z: http://www.ratanews.ru/digest/news_8062010_1.stm (18. 4. 2015)

RATA News (2014): Europe lost 9% of Russian tourist flow. Statistics. [online]. Dostupné z: http://www.ratanews.ru/digest/news_5102014_2.stm (2. 4. 2015)

RATA News (2015): Turkey remains the most popular destination for 13 years in a row. Statistics . [online]. Dostupné z: http://www.ratanews.ru/digest/news_5102014_2.stm (2. 4. 2015)

Sčítání lidu, domů a bytů (2011): Tab. 3 Obyvatelstvo podle státního občanství a podle velikostních skupin obcí, okresů a správních obvodů ORP - Karlovarský kraj. ČSÚ. Praha. [online]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30717&th=&vseuzemi=null&v=&vo=null&void=> (10. 5. 2015)

TUČEK, J., HÁJKOVÁ, M., ŠVALBOVÁ, Z. (2012): Příjezdový cestovní ruch 2009 – 2015. Detailní analýza – Hlavní město Praha. STEM/MARK a. s. Praha. [online]. Dostupné z: http://www.mmr.cz/getmedia/ec10b8d4-ba83-4b14-abde-0a71d6e5272b/01_Praha.pdf?ext=.pdf (29. 4. 2015)

UN Data (2012): Statistics: City population by sex, city and city type. [online]. Dostupné z: <http://data.un.org/Data.aspx?d=POP&f=tableCode%3a240> (5. 5. 2015)

Univerzita Karlova v Praze (2013): Počet cizinců studujících na UK. Výroční zpráva o činnosti. [online]. Dostupné z: <https://xs.ruk.cuni.cz/vzc2013/index.html> (7. 5. 2015)

UNWTO (2009): The Russian Outbound Travel Market with Special Insight into the Image of Europe as a Destination. UNWTO. [online]. Dostupné z: https://pub.unwto.org/WebRoot/Store/Shops/Infoshop/4990/4AF7/3D2D/BD50/DE89/C0A8/0164/BB2E/090209_russian_outbound_travel_market_excerpt.pdf (9. 5. 2015)

UNWTO (2013): Economic Crisis, International Tourism Decline and its Impact on the Poor. Publikace. [online]. Dostupné z: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/publication/wcms_214576.pdf (5. 5. 2015)

UNWTO (2014): Tourism Highlights. [online]. Dostupné z: http://dtxq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_highlights14_en_hr_0.pdf (25. 3. 2015)

Útvar rozvoje hl. města Prahy (2011): Porovnání Prahy se středoevropskými městy podle vybraných ukazatelů. Praha. [online]. Dostupné z: http://www.iprpraha.cz/uploads/assets/soubory/data/strategicky_plan/Analyzy/porovnaní_mesta_2011_2.pdf (1. 6. 2015)

World Data Bank (2013): Data: Population, total. [online]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL> (20. 4. 2015)

Příloha 1: Nabídka zájezdů do Prahy ruských CK v roce 2015

	pobyt. zájezdy /letecky/	pobyt. zájezdy /vlakem/	kombinované zájezdy	fakultativní výlety z Prahy	fakultativní exkurze po Praze	další nabídka
5 největších CK na ruském trhu						
PEGAS TOURISTIK	-	-	-	-	-	
TEZ TOUR	-	-	-	-	-	
CORAL TRAVEL	-	-	-	-	-	
TT TRAVEL	-	-	X	-	-	
BIBLIO GLOBUS	X	-	-	-	-	
CK specializované na Česko						
AMIGO-TOURS	X	X	X	X	X	svatby, festivaly
VEDI TOUR GROUP	X	X	X	X	X	
DARIM VAM MIR	X	X	X	X	X	svatby
TRAVEL SYSTÉM BOHEMIA	X	-	-	X	X	
AMIGO-S	X	X	X	X	X	svatby, vzdělávací pob.
DE VIZU	X	X	X	X	X	svatby
BOHEMIA SERVIS M	X	X	-	X	X	svatby

Zdroj: vlastní šetření

Pozn.: Fakultativní výlety z Prahy – v rámci Česka i do zahraničí